

ผู้ไร้ที่ดินได้ขายแรงงานรับจ้างตามที่ตินเพะปลูกเพื่อการค้า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ขายแรงงาน กับเจ้าที่ดินมีลักษณะเป็นอิสรภาพกันตามสัญญาว่าจ้าง สถานภาพคงที่ของชวนาลดลงมาก มีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพมากจากชวนานมีที่ดิน เป็นชวนาเช่าที่ดิน และไปสู่ชวนาผู้ขายแรงงาน แรงงานเคลื่อนที่มากพอ ฯ กับที่ดินที่เปลี่ยนกรรมสิทธิ์มากเช่นกัน แรงงานรับใช้ (Servile labour) เปลี่ยนเป็นแรงงานรับจ้างตามสัญญาว่าจ้าง (Contractual labour) ความสัมพันธ์ในท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงที่ดินและแรงงาน เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นอิสรามากกว่าเดิม

ความเป็นอยู่ของชวนานไม่จะมีที่ดินหรือเช่าที่ดินก็เหมือนกันคือ ยังคงเชิงปัญหา อมตะคือ การขาดแคลนที่ดิน การเช่าที่ดิน ภาระการเสียภาษีและค่าเช่า ภาระการถูกเกณฑ์ แรงงานหนักหนาสาหัส และภาระตกเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ชีวิตชวนานคือชีวิตแห่งการต่อสู้เสมอไม่เปลี่ยนแปลง ชวนานต้องเผชิญกับภัยพิบัติจากธรรมชาติเป็นประจำ ความเป็นอยู่ต้องแล้วแต่ฟ้าดิน จะเมตตาบันดาลให้เป็นไป ภัยธรรมชาติมีอาทิ น้ำท่วม ภาระแห้งแล้ง โรคระบาด ภาระทุพภิกขภัย จนคนจีนมีคำพูดติดปากว่า “ฟ้าบำรุงเลี้ยงและทำลาย” (Heaven nourishes and destroys)³⁰

การถือครองที่ดินและการเช่าที่ดินเป็นปัญหาที่แก้ยากมากมาโดยตลอด ผลผลิตที่ได้มา ด้วยหยาดเหงื่อแรงงานกล้ายเป็นภาษีที่ดิน ภาษีเสริม ภาษีอื่น ๆ จนท้ายสุดต้องขายที่ดินให้แก่ผู้ดี เพื่อปลดหนี้สิน ชวนานที่เหลืออยู่มีที่ดินก็รับภาระหนักยิ่งในการเสียภาษี ชวนานที่ไร้ที่ดินแล้วและ เช่าที่ดินต้องเสียค่าเช่าเป็นผลผลิตประมาณร้อยละ 40-70 ภาษีที่ดินสำหรับผู้มีที่ดินและค่าเช่า สำหรับผู้เช่ามีแต่สูงขึ้นมากกว่าจะลดลง ผู้ที่ได้ประโยชน์เนกอนันต์คือ ผู้เป็นเจ้าที่ดิน (Landlords) คือ ผู้ดี พ่อค้า ชวนานผู้มีฐานะดีและซ่างศิลป์ เจ้าที่ดินสามารถกดขี่มหengo เรียกค่าเช่าสูง และเรียกใช้แรงงานผู้เช่า ความสัมพันธ์มีลักษณะใกล้เคียงกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ากับข้า

ในการเพะปลูกเอง ชวนานขาดเงินทุน ที่ดินและสถานที่เก็บพืชผล จึงต้องอาศัยพ่อค้า คนกลางผู้ดัดเนินการในลักษณะชี้อุกขายแพง และให้กู้ยืมอัตราดอกเบี้ยสูงลิบ ผลผลิตที่ได้มารวบ หมดไปกับภาระค่าเช่า หรือภาษีที่ดิน และชำระหนี้สิน ไม่ไคร่จะมีโอกาสพันสภาพการยังชีพ และบางสมัยก็แทบจะอยู่ไม่รอด ถ้าพิจารณาตามนี้ ก็น่าจะเข้าใจว่า รัฐน่าจะมีรายได้มหาศาล แต่ความเป็นจริงเป็นตรงกันข้าม ภาษีที่ดินล้วนใหญ่ต่อกฎหมายในเมืองข้าราชการที่เก็บเกินปริมาณที่ได้ประเมินไว้ ข้าราชการทุกจิตประพฤติมีชอบ การฉ้อราษฎร์บังหลวงระบาดไปทั่ว รัฐที่ขาดรายได้อันพังได้ก็ยอม จะอ่อนแอ ขาดประสิทธิภาพในการบำรุงระบบการคลปะทานและระบบราชการ ชวนานถูกกดซี่ช่มหengo อย่างหนักอึก ชีวิตชวนานจึงเป็นชีวิตที่ทุกข์ยากลำเค็ญ หลังสู้ฟ้าหน้าสูดิน ต้องปากกัดตีนถีบเพื่อความอยู่รอดโดยจะหวังพึ่งพารัฐได้ยากยิ่ง จนมีการเปรียบเปรยถึงความเป็นไปไม่ได้ที่จะร้องทุกษ

ถวายภัยก้าวไว้ว่า พื้นนี้สูงลิบนัก องค์จักรพระดิสกิตสูงสุดยากที่จะเข้าถึงได้ เมื่อหลวงกีแสงจะห่างไกล ยกนักที่ความทุกข์ยากของราชภราจะล่วงรู้ถึงพระเนตรพระกรรม การร้องทุกข์เสนยากเย็นด้วยระเบียบปฏิบัติที่สับซ้อนเย็นเย้อ สุดวิสัยที่ราชภราจะถวายภัยก้าวได้ตลอดกาลตั้งแต่เมื่อถึง

- * ภาระอันจนเหลือที่จะทนทานได้อีกต่อไปแล้ว ความทุกข์ของแผ่นดินย่อมประภาก్ಯอกมาในรูปของ การก่อความไม่สงบ ใจผู้ร้ายชุกชุมและกบฏลุกฮือ กว่าจักรพรรดิจะตรัสร้าบความทุกข์ของแผ่นดิน ก็สายเกินแก้แล้วและสุดที่จะทรงแก้ไขสถานการณ์ได้ทันกาล ความไม่สงบดังกล่าวโดยเฉพาะกบฎ ชาวนาที่ถ้ามีผู้ดีเป็นปัญญาชนนำ มักเป็นสัญญาณบอกเหตุและเป็นทางหายนั่น สั่นสะเทือนฐานอำนาจของราชวงศ์ได้เสมอมา กบฏชาวนาจึงสามารถพลิกแพลงแล่นดินล้มล้างราชวงศ์ได้ ความเป็นอยู่ของชาวนาจึงถือเป็นเรื่องสำคัญของรัฐทุกคุกคามอย่างมาก

ช. ช่างศิลป (Artisans) คือผู้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมประเทงานศิลป ขนาดเล็กที่ต้องการผลิตอย่างประณีตบรรจง และเกี่ยวข้องกับการช่างโดยเฉพาะ เช่น ช่างไม้ ช่างตัดผ้า ช่างเหล็ก ช่างเสื่อ จิตรกร ช่างทำรองเท้า เป็นต้น ทุกประเภทของงานมีสมาคมอาชีพเฉพาะทางเป็นองค์กรผู้แทนผู้กำหนดระเบียบการผลิตและการจัดจำหน่าย งานช่างงานศิลปทุกประเภทล้วนมีแหล่งผลิตและจำหน่ายเป็นแหล่งเดียวที่มีมาตรฐานโดยเฉพาะเป็นย่าน ๆ ส่วนใหญ่อาชีพงานช่างงานศิลปเป็นอาชีพสืบตระกูลและแสดงสกุลช่างผูกขาดงานช่างไว้เฉพาะตระกูล ไม่ใคร่เปิดเผยถ่ายทอดงานช่างงานศิลปแก่บุคคลภายนอก ทั้งนี้ มีข้อควรลังเกตด้วยว่าผู้มีฝีมือในการบริหารสมาคมอาชีพเฉพาะทาง ส่วนใหญ่เป็นผู้ดีผู้สามารถที่จะสมาคมประสานผลประโยชน์กับเจ้าน้ำที่รัฐชี้กิจจากชนชั้นผู้ดีเช่นเดียวกัน

ค. พ่อค้า คตินิยมของจีโอเหียงดฟ่อค้า เป็นอาชีพน่ารังเกียจ ชั่วส่วนหาทำไรกินควรก่อเกิดกิเลสตัณหาอันนำไปสู่ความชั้ดແย়ังเป็นความไม่สงบในสังคม อีกทั้งอาชีพค้าขายดึงดูดทุนจากการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ จะอาจทำให้เศรษฐกิจธรรมชาติ (Natural economy) สั่นสะเทือนเป็นผลเสียหายใหญ่หลวงแก่รัฐได้ อาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่ชนชั้นปกครองไม่พึงสนับสนุนและไม่ควรยึดถือเป็นอาชีพเสริม แต่ในโลกแห่งความจริง รัฐมีบทบาทสำคัญในการค้าขาย ทั้งทางตรงโดยการเป็นนายทุนผูกขาดและทางอ้อมโดยการควบคุมการผลิตและการจัดจำหน่าย ชนชั้นผู้ดีมักประกอบอาชีพค้าขาย โดยให้บุตรหลานเครือญาติดำเนินงาน หรือโดยการร่วมดำเนินการค้ากับพ่อค้าอย่างแอบแฝง

พ่อค้ามีฐานะแตกต่างกันหลายชั้น ตั้งแต่ชั้นต่ำสุดเป็นพ่อค้าสัญจร พ่อค้าตามหมู่บ้าน เมืองและมณฑล จนถึงพ่อค้าชั้นสูงผู้ประกอบการค้าขนาดใหญ่ มีเครือข่ายดำเนินการทำธุรกิจ เช่น กิจการชา ไหม เครื่องถ้วยเปลือกไข่ เหมีองแร่และเกลือ และพ่อค้าผู้ดำเนินการค้าต่างประเทศ ณ เมืองกว่างตุ้ง ในศตวรรษที่ 19 บริษัทการค้าไหว้ชัว (Howqua) เป็นบริษัทการค้าขนาดใหญ่ที่สุด

ในโลกในสมัยนั้น เนื่องจากรัฐเป็นผู้กำหนดกฎและการค้าทั่วไป พ่อค้าจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากข้าราชการในทางเดินทางเพื่อความสะดวกในการค้า การค้าจึงไม่มีความเป็นอิสระอย่างแท้จริง อีกทั้งรัฐก็มิได้กำหนดกฎหมายหรือแม้แต่จะเบี่ยงข้อบังคับสำหรับการค้าที่จะจัดมิให้รัฐแทรกแซงการค้า รัฐสามารถเรียกภาษีค่าธรรมเนียมหลายประเภท แม้จะให้สิทธิ์ผูกขาดการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการประเภทใดแล้วก็ตาม รัฐก็สามารถยกเลิกสิทธิ์ได้ตามอัธยาศัย การผูกขาดการค้าขาดความแห่งอนุมัติคงย่ออมทำให้พ่อค้าต้องคิดหาวิธีแก้ไขหลายวิธี อาทิ การติดสินบนคาดคาดสินบนเจ้าหน้าที่แห่งรัฐ เช่น ให้เป็นนายทุนร่วมกิจการ หรือพ่อค้า หรือบุตรหลาน ซึ่งต้องแบ่งรายการเพื่อใช้อำนาจดำเนินการคุ้มครองกิจการ หรือมีความล้มเหลวเป็นพิเศษกับข้าราชการ ข้าราชการสำนักและพระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางเป็นพ่อค้าเสียเองเป็นวิธีการที่ดีที่สุด นอกจากราชสำนักอิทธิพลราชการแล้ว พ่อค้าได้ตั้งสมาคมพ่อค้าเฉพาะ (Guild) ขึ้นด้วยเพื่อเป็นองค์กรผู้แทนในการกำหนดระเบียบการค้าขายสินค้าและบริการประเภทเดียวกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พ่อค้าได้ไม่เป็นสมาชิกสมาคมพ่อค้าเฉพาะมักจะดำเนินการค้าแข่งกับสมาคมของสมาคมยก สมาคมพ่อค้าที่ขึ้นชื่อมากในศตวรรษที่ 19 คือ สมาคมโภทองหรือสมาคมบริษัท 13 แห่ง (Guild of 13 firms) แห่งเมืองกว้างดูง ที่เป็นผู้แทนรัฐในการค้าขายทางทะเลกับพ่อค้าต่างชาติ สมาคมพ่อค้าสินค้าและบริการเฉพาะทางมีสาขาทั่วจักรวรดิ ดำเนินการค้าแข่งกับสมาคมพ่อค้าสินค้าและบริการแบบเดียวกัน สมาคมพ่อค้าที่มีเฉพาะสินค้าและบริการนั้นเป็นองค์กรผู้แทนในการประสานประโยชน์กับรัฐ สมาคมยังมีหน้าที่เป็นศูนย์กิจกรรมแบบสโมสร ในยามบ้านเมืองเกิดกลุ่ม สมาคมพ่อค้าทั้งหลายล้วนมีกองกำลังป้องกันตนเอง

แม้พ่อค้าจะเป็นสามัญชน แต่เมื่อมีมีศรีสุขแล้วมักนิยมใช้อำนาจเงินตราซื้อหาที่ดินได้เด้ชื่นไปสู่ชนชั้นเจ้าที่ดิน ความมั่งคั่งจากการค้าได้แปรรูปเป็นการลงทุนสะสมที่ดินมากกว่าจะลงทุนขยายกิจการค้า พ่อค้ายังใช้อำนาจเงินตราซื้อตำแหน่งราชการและคณาบรรดาศักดิ์ ได้เด้ชื่นสู่ชนชั้นผู้ดีที่มีทั้งที่ดินและกิจการค้า เป็นการประสานอำนาจเงินตราเข้ากับอำนาจทางการเมืองจนทำให้ผู้ดีประเทกนี้มีสถานภาพพิเศษกว่าชนชั้นผู้ทั่วไป ผู้ดีที่มารากชนชั้นสามัญชนเช่นนั้นแสดงชัดเจนถึงที่รรศนะพ่อค้าต่อชนชั้นได้ดีว่า พ่อค้ามิได้พึ่งพาใจในชนชั้นของตนที่เห็นว่าเป็นชนชั้นผู้เสียเปรียบ และมิได้คิดสร้างชนชั้นของตนให้มีพลังทางการเมืองแบบพ่อค้าในโลกตะวันตกร่วมสมัย พ่อค้าจึงนิยมเป็นผู้ดีมากกว่าเป็นพ่อค้า พอใจสังคมแบบมีชนชั้นและระบบการปกครอง มิได้คิดเปลี่ยนแปลงสังคมแบบนั้น ชนชั้นกลางจึงไม่สามารถจะก่อเกิดขึ้นได้ในสังคมจีน เมื่อแกนนำคือพ่อค้าจึงพอใจที่จะเป็นผู้ดีในระบบเก่ามากกว่าจะพัฒนาตนเองขึ้นเป็นนายทุนลั่นลั่นระบบเดิมที่ตนเสียเปรียบ

ก. ทหาร มีฐานะทางสังคม (Social ranks) อันดับที่ 5 เป็นอาชีพที่คดินิยมชื่อเริงเกียจว่าเป็นอาชีพที่ไม่ควรสนับสนุน เพราะเป็นอาชีพรับ มีแนวโน้มที่จะทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ ผู้มีอาชีวมีแนวโน้มที่จะฝักใฝ่ในอำนาจ มีกิเลสตัณหาไว้คุณธรรมและนิยมการประทัดประหารเพื่อให้ได้ดังใจตน ทำให้สังคมขาดความสงบสุข เพราะทหารคือผู้ถืออาชญา สามารถใช้อาวุธเป็นเครื่องมือแรงห้ามานาจได้ผลดียิ่งกว่าอาชีพอื่นในสังคม ระบบثارของจีนเป็นระบบกึ่งเฉพาะกิจ ไม่มีโครงสร้างข้าราชการทหารระดับสูงเป็นประจำ ทหารหมายถึงแต่ทหารระดับหน่วยรบทองกงทัพหรือกองกำลังประจำถิ่น ส่วนใหญ่มีได้รับการดูแลเต็มที่ทั้งในด้านตำแหน่งยศสถาบันตั้งตี ยุทธปัจจัยและเงินเดือน ทหารระดับนี้เป็นที่ดูหมิ่นดูแคลนว่ามีความประพฤติปฏิบัติที่ไม่สุภาพ ไม่ควรยอมรับนับถือหรือคงค้าสมาคมด้วย ส่วนแม่ทัพนายกองซึ่งเป็นผู้บัญชาการทหารระดับต่าง ๆ มีได้เป็นตำแหน่งประจำ ส่วนใหญ่แต่งตั้งเพื่อเฉพาะกิจ เมื่อหมดความจำเป็น ก็ยุบเลิกตำแหน่ง เช่นแต่งตั้งเมื่อก่อตั้งภัยคุกคามคือ การรุกรานจากภายนอก หรือเมื่อก่อความไม่สงบภายในเป็นกบฏ แม่ทัพนายกองล้วนมาจากการแต่งตั้งผู้ดีฝ่ายการสอบคัดเลือก หรือในบางสมัยเป็นข้าราชการพลเรือนฝ่ายหน้าหรือฝ่ายใน หรือเป็นขันที หรือเป็นผู้ว่าราชการมณฑล เพราะราชการจีนถือว่า ข้าราชการทหารและพลเรือนมีความรับผิดชอบเสมอ กันต่อการกิจการป้องกันจักรวรรดิ ไม่มีการกำหนดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ข้าราชการทหารสามารถเป็นผู้ว่าราชการ ผู้ว่าราชการสามารถเป็นแม่ทัพได้เป็นต้น ทหารเป็นอาชีพที่ไม่มีการพัฒนาเป็นสถาบันและไม่มีชนชั้น แม่ทัพนายกองผู้มีชื่อระบือนามในประวัติศาสตร์จีน ส่วนใหญ่ล้วนจบชีวิตในลักษณะการต่าง ๆ ที่ผิดธรรมชาติ เพราะอำนาจรัฐไม่ไว้วางใจให้ถืออำนาจจากญาติพี่ยิ่นในนามส่งบ ทหารจึงเป็นอาชีพที่สังคมรังเกียจและรังสูญไม่ไว้วางใจ ระหว่างรัฐมีให้มีอำนาจเติบใหญ่ท้าทายอำนาจจักรพรรดิเสมอมา

จ. ชนชั้นต่ำ (The Mean People) ชนชั้นต่ำมีหลายประเภทหลายอาชีพ ถือว่าเป็นอาชีพต่ำที่สุดคือ เต็นกินรากิน สโแกน บริการสาธารณูส์ เช่น เจ้าหน้าที่คุกตาราง เจ้าหน้าที่ประตูเมือง ข้าราชการระดับต่ำ บ่าวและทาส รวมทั้งชนพื้นเมืองที่ยังมีปรากฏอยู่ ความเป็นท้าวสัมภានแบบอาที โดยคำสั่งศาล โดยการซื้อขาย โดยเป็นเชลยศึก และเป็นทาสโดยกำหนด ใน ค.ศ. 1840 ท้าวสัมภានมีปริมาณลดน้อยมาก ชนชั้นต่ำไม่มีโอกาสเปลี่ยนแปลงฐานะในสังคม เพราะเป็นชนชั้นที่ไม่เป็นไทและเป็นชนชั้นต้องห้ามสมัครสอบเป็นข้าราชการใน 3 ชั้นอายุคนติดต่อกัน และห้ามแต่งงานกับสามัญชนและผู้ดี ในสภาพสังคมที่เป็นจริง ชนชั้นนี้มีบางประเภทที่มีโอกาสแสดงบทบาทมีใช้ห้อย อาทิ ผู้เป็นคนรับใช้มีอำนาจครอบงำในตระกูลผู้ดี อย่างไรก็ตาม ชนชั้นต่ำคือรอยมลทินของสังคมจีน

โดยลักษณะสังคมดังกล่าว จักรวรรติจีนคือรัฐบาลีกร-ข้าราชการ (Peasant bureaucratic state) ประชาชนมีความโภชนาญาณมาก และเกือบจะไม่มีการติดต่อกันเลย เว้นเสียแต่การติดต่อที่มุ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองการทหารจากประชาชน คือ การเรียกเก็บภาษีและเกณฑ์แรงงาน

เมื่อมองย้อนหลังไปในประวัติศาสตร์ นับตั้งแต่ระบบศักดินาสามิภักดีได้สืบสุดลง จักรวรรติรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยพลังอำนาจทางทหารและมีความเป็นปึกแผ่นแน่นหนา โดยพลังอำนาจการเมืองอันได้แก่ การปกครองระบอบจักรพรรดิราชย์ (Imperial rule) ที่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง สถาบันทางการเมืองที่สำคัญยิ่งขาดต่อระบบเช่นนั้นคือ ระบบราชการ สถาบันกษัตริย์ทรงสิทธิ์อันชอบธรรมที่จะปกครองเจ้าทั้งแผ่นดินด้วยพระราชนิรันดร์ ได้ประทานมอบหมายให้ (Mandate of Heaven) การปกครองแบบรวมอำนาจได้แทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตและวิถีความคิดของคนจีน ระบบราชการเป็นใหญ่เหนือบรรดาพลังสังคมแม้แต่ทหารและสถาบันอื่นใดที่จะมีปรากฏในสังคม พระราชนิรันดร์ได้เด็ดขาดอย่างแท้จริงในภาคปฏิบัติ จักรพรรดิต้องทรงครองราชย์โดยที่จะต้องทรงพระปรีชาสามารถในการบริหารราชการแผ่นดินและควบคุมระบบราชการตลอดจนข้าราชการผู้เป็นชนชั้นปักครองที่แท้จริงให้ได้ สถาบันกษัตริย์ได้คิดริเริ่มมาตรการหลากหลายที่จะให้ส่วนกลางสามารถควบคุมราชการได้ทั่วทั้งจักรวรดิ ทุกชนชั้นในสังคมต้องมีระเบียบแบบแผน มีสถานภาพและอำนาจที่แน่นอน สถาบันกษัตริย์และสถาบันราชการต้องมีประสิทธิภาพในการควบคุมทุกชนชั้นทุกหมู่เหล่า

ระบบราชการครอบคลุมสังคมจีน สถาบันกษัตริย์มิได้มีพระราชนิรันดร์เด็ดขาด เป็นเสรีอย่างแท้จริง แม้จักรพรรดิจะทรงไว้ชีชพระราชนิรันดร์ แต่มิได้ทรงมีมาตรการอันใดที่จะสามารถควบคุมความคิดความเชื่อถืออันเป็นอุดมการณ์และระบบสังคมของคนจีนได้ จีนเป็นรัฐที่มีการจัดตั้งเป็นจักรวรดิ ทั้งจักรวรดิและสังคมเป็นของชนชั้นข้าราชการ ข้าราชการเป็นกลุ่มแยกต่างหากจากมวลชนและเป็นผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการสังคม ข้าราชการผู้เป็นทั้งบัณฑิตและผู้ดีคือผู้ที่เชื่อมสังคมเข้ากับรัฐ และเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่สมบูรณ์ในรัฐและสังคม

สังคมจีนไม่มีศาสนจักรและรัฐอย่างแท้จริง ไม่มีเศรษฐกิจที่คำนึงถึงทุนและแรงงาน รัฐและการประกอบการในเศรษฐกิจล้วนถูกถ่วงดุลอำนาจภายใต้หลักบังคับแห่งกฎหมายหรือหลักนิติธรรม (Rule of Law) ในวิถีชีวิตคนจีน ความสัมพันธ์ของรัฐกับดีและความจริงใจ ความเมตตากรุณาล้วนเป็นคุณธรรมที่ตราตรึงผังแน่ในจิตใจของผู้คนที่ล้วนได้รับการสั่งสอนอบรมคุณธรรมเหล่านั้นจากการอบรมครัวเรือน คุณธรรมเหล่านั้นอ่อนอ้อมวนวายให้เกิดปักสถาน (Norms) สำหรับความประพฤติปฏิบัติตามในสังคม

กฎหมายเป็นเครื่องมือที่สอดคล้องสำหรับการบริหารราชการ ศีลธรรมจะรายลั่วนบุคคล เป็นพื้นฐานของสังคม ลักษณะจึงได้ทำให้สังคมมีเอกภาพ สังคมจึงเป็นสังคมที่ยึดถือในลักษณะจึง งานทำให้สังคมจึงเป็นสังคมที่มีสถาบันหลักล้วนเคร่งจริยธรรม (Ethical institution) ก่อเกิดการ ประสานรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นหนา (Cohesion) และมีดุลยภาพแห่งพลังสังคมเป็นพิเศษ (Extraordinary equilibrium) แม้บ้านเมืองมีวิกฤติด้วยเหตุ垓หวยอันใด สังคมก็ยังดำรงแบบอย่าง ของสังคมไว้ได้ เหตุวิกฤติภายในสังคมครั้งแล้วครั้งเล่าล้วนมีแบบอย่าง (Pattern) ของเหตุวิกฤติไป ในท่านองเดียวกันคือ การกดซี่มเหงและชูตรีดภาชีและแรงงานจากชาวนา ข้าราชการกดซี่มเหง วางแผนจาบทรั่วใหญ่ และแสวงหาผลประโยชน์ทุกวิถีทาง อำนาจจารัฐส่วนกลางอ่อนแอกลาง อำนาจจากยา粟สิทธิ์ที่จะปกครองห้องจักรวรรติอย่างทั่วถึง การฉ้อราชภูรีบังหลวงบันทอนบ่อนทำลาย ระบบราชการจนขาดประสีทิวภาพประสีทิวผลที่จะบำบัดทุกชั้นบำรุงสุขาภิบาลได้ ในท้องถิ่นเกิดกบฏ ชาวนา สมาคมลับก่อการร้าย ข้าราชการในห้องถิ่นตั้งตนเป็นใหญ่ อำนาจห้องถิ่นเติบใหญ่ท้าทาย อำนาจจารัฐถึงขั้นสามารถล้มอำนาจจารัฐและสถาปนาราชวงศ์ใหม่ได้ แต่ท่ามกลางวิกฤติการณ์อันเป็น กลียุคหนึ่ง สังคมก็ยังสามารถดำรงคงอยู่ได้

ระบบค่านิยมของลักษณะจึงได้ย้ำถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์ มนุษยสัมพันธ์และความรับผิดชอบ ในสังคม ลักษณะจึงเป็นพลังหลักแห่งอารยธรรมจีน การปกครองที่นิยมใช้อำนาจเด็ดขาด (Authoritarian) สังคมที่ถูกผู้มีการศึกษาครอบงำ และการถือคุณธรรมสำคัญกว่ากฎหมาย เหล่านี้ ส่วนถือเป็นวัฒนธรรมสืบท่อเนื่อง ไม่มีเหตุวิกฤติใดจะทำลายได้ จึงได้แสดงให้เห็นพลังสืบท่อเนื่อง ทางวัฒนธรรมอันปราภูมิในประวัติศาสตร์ชัดเจนว่า ความเปลี่ยนแปลงล้วนเกิดขึ้นภายในขอบเขต ชนบทรวมเนียมจารีตประเพณีเท่านั้น (Change within tradition) จีนนิยมวิถีชีวิตแบบจีน ภาคภูมิใจและมั่นใจในความยิ่งใหญ่ทรงพลังของอารยธรรมจีน ไม่มีพลังใดผู้ใดจะช่วงชิงหรือ ทำลายได้ แม้แต่ผู้พิชิตจีนเอง ความเชื่อมั่นในพลังเชิงแกร่งเหนือกว่าของอารยธรรมจีน (Culturalism) ย้อมแสดงชัดเจนแล้วว่า อารยธรรมจีนทรงพลังเพียงใดที่จะสืบท่อเนื่องได้ในทุกสถานการณ์ ประวัติศาสตร์ได้ยืนยันความเป็นจริงดังกล่าวได้ดี

อารยธรรมจีน

อารยธรรมจีนเป็นอารยธรรมของชนชั้นผู้ปกครองผู้สร้างสรรค์ เป็นกลุ่มผู้ปกครองกลุ่มเล็ก สังคมจึงยังมีวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นฐาน อารยธรรมของชนชั้นผู้ปกครองได้หล่อหลอม กิจกรรมทางศิลปกรรม ภูมิปัญญา วิชาการ และกิจกรรมของรัฐเข้าด้วยกันจนเป็นอารยธรรมที่มี ลักษณะอนุรักษ์อย่างถาวร ไม่ว่าจะเป็นอารยธรรมความเริ่ยงทางการเมือง สังคม หรือสุนทรียภาพ ทางศิลป คนจีนไม่ไว้วางใจการเปลี่ยนแปลงสร้างสิ่งใหม่ (Innovation) และความคิดริเริ่ม คนจีน

นิยมที่จะยึดถือปฏิบัติตามชนบอร์รมเนี่ยมจาเร็ตปรับเพนีและนิยมเจริญรอยตามอดีตที่ดีงาม โดยหวังให้ตัดสินใจอ่านนี้เป็นต้นมาสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่มีชุมชนเมืองเกษตร (Agricultural towns) และระบบการปกครองขนาดใหญ่ที่มีระเบียบแบบแผนเป็นพื้นฐาน พัฒนาการของความเจริญแห่งอดีตอันยาวนานนี้ได้รับอิทธิพลต่างชาติน้อย แม้จะมีการติดต่อกับชาวต่างด้าวอย่างต่อเนื่อง เช่น การค้าขายกับจีนและอาณานิคมอื่นๆ รวมถึงการค้าขายเชิงทางการเมืองที่สำคัญ เช่น การค้าขายหินอ่อน การค้าขายเครื่องดื่ม เช่น ชา กาแฟ และสิ่งของจำพวกน้ำดื่มน้ำอัดลม เป็นต้น ทำให้ชาวจีนนำวัสดุและเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น เครื่องจักรกล ผ้าไหม มาสู่ประเทศไทย ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยอย่างมาก

รัฐจีน (State) มีอยู่ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นรัฐเผ่า รัฐธิเบต รัฐกัมพูชา รัฐลาว ฯลฯ ที่มีอำนาจอยู่ที่มือผู้統治 แต่ในที่นี้จะพูดถึงรัฐจีนที่มีอำนาจอยู่ที่มือราชวงศ์ หรือ "Emperor" ที่มีอำนาจเหนือทุกคน ไม่ใช่ผู้統治 แต่เป็นผู้ถูก統治 รัฐจีนเป็นรัฐที่มีระบบราชการที่เข้มแข็ง ที่มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน แบ่งเขตการปกครองออกเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ฯลฯ ที่มีอำนาจในการบริหารและดูแลพื้นที่ของตน รัฐจีนยังมีระบบการศึกษาที่มีมาตรฐานสากล เช่น ระบบสามัญศึกษา ที่สอนภาษาจีน ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ที่มีครุภัณฑ์ที่ดี เช่น ห้องเรียนที่สะอาด ที่นั่งที่นิ่ง หนังสือที่หลากหลาย ฯลฯ ทั้งนี้ทำให้ชาวจีนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้มากขึ้น

ความนิยมที่สำคัญที่สุดคือ "Confucian political system" หรือ "儒家政治思想" ซึ่งเป็นหลักการเมืองที่มีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชิง จนถึงปัจจุบัน หลักการเมืองนี้ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของ_confucius_ เช่น การเมืองที่มีความยั่งยืน ความเรียบง่าย ความเสมอภาค ความสุข ความสงบ และความรุ่งเรือง ที่มาจากการบริหารและการบังคับใช้กฎหมายอย่าง gerecht (fair) และเป็นธรรม หลักการเมืองนี้ได้รับการสนับสนุนจากชั้นปกครองที่มีอำนาจและมีบทบาทสำคัญ เช่น จักรพรรดิ 丞相 ผู้บัญชาติ ผู้ตัดสิน ฯลฯ ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ บริหารประเทศ และดูแลราษฎร หลักการเมืองนี้ได้รับการอนุมัติจากศาสนาconfucianism ที่มีความเชื่อในความชอบด้วยเหตุผล ความดี ความ正直 และความเมตตา

government) คนจีนมีความคิดเห็นว่า ความแตกแยก (Disunity) ของบ้านเมือง คือภาวะที่ผิดปกติ และเป็นความชั่วร้ายเฉพาะกาล ถ้าเกิดความแตกแยกขึ้น คนจีนย่อมหวังที่จะให้เกิดการรวมประเทศชาติใหม่ (Reunification)

อารยธรรมจีนสมัยหมิงและสมัยชิงมีลักษณะสลับซับซ้อนและผังรายลึกในอารีตประเพณี อันยาวนาน แม้จะมีการศึกษาไว้เรื่องจารน์อตีต แต่ไม่มีความคิดตรีเริ่มที่จะสร้างสรรค์ความ เจริญใหม่ บางครั้งกลับจะมีแต่การย้ำหนักແเน่นที่จะยึดถือปฏิบัติตามอตีตและพร้อมที่จะฝ่าดูความ ร่วงโรย ระยะเวลาห่าง ค.ศ. 1644-1796 เป็นต้นสมัยชิง นับว่าเป็นยุคเงิน (Silver Age) ของ อารยธรรมจีน ราชวงศ์ชิงได้ใช้อารยธรรมเป็นสื่อสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับ ประชาชนจีนภายใต้การปกครอง ราชวงศ์ชิงได้ยกย่องนับถือและรับรองอารยธรรมจีน ดำรงสถาบัน หลักในสังคมเหมือนเดิม ไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมตามอุดมการณ์ของจีน ยึดมั่นในลักษณะที่มีให้ใหม่เสียยิ่งกว่าคนจีนเอง ราชวงศ์ชิงสนับสนุนและอุปถัมภ์ศิลปวิทยาการจีนเต็มที่ พระราชนำนักแม่นๆ ได้แปรเปลี่ยนเป็นพระราชนำนักจีน จักรพรรดิและพระบรมวงศานุวงศ์ล้วน ทรงศึกษาภาษาและศิลปวิทยาการจีน ตั้งชื่อรัชกาลตามประเพณีจีน เคร่งครัดในระเบียบพระราช ประเพณีและในการตั้งพระราชพิธีเต็มที่ ตำราคลาสสิกซึ่งถือเป็นตำราต้นแบบชั้นครูสะท้อน วิถีชีวิตคนจีนในสังคมที่ถือครอบครัวเป็นหน่วยสังคมเบื้องต้น และได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่า สังคมจีนเป็นสังคมที่มุ่งทางโลกมากกว่าทางอธรรมา จนทำให้สถาบันหลักในสังคมมีความมั่นคง สืบต่ออย่างนาน ราชวงศ์ชิงมิได้ทำลายหรือล้มล้างวิถีชีวิตของสังคมจีน หรือคิดจะเปลี่ยนให้เป็น สังคมแบบอื่นแต่อย่างใด ตั้งแต่รัชสมัยจักรพรรดิคงสึถึงรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลุง ราชวงศ์ชิง ประสบความสำเร็จในการร่างไว้ซึ่งอารยธรรมจีนดีกว่าเหนือกว่าทุกราชวงศ์ที่ผ่านมา ขนาดลุ่มน้อย หลากหลายในจักรวรรดิก็ล้วนถูกอารยธรรมจีนกลืนให้เป็นจีน ราชวงศ์ชิงถึงขนาดกำหนด ประชากรเหล่านี้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่ยังเป็นคนไร้ความเจริญเป็นคนดิบ (Raw) และ ประเภทที่สุกแล้วเป็นผู้เจริญ

ในสมัยราชวงศ์ชิง สังคมจีนมีกระบวนการสร้างความเจริญเกิดขึ้นตามนครใหญ่ (Urban culture) เป็นนครธรรม (Urbanization) พรทลายไปทั่วโดยสื่อสำคัญคือ เครือข่ายตลาดการค้า กระจายไปทั่วทั้งแผ่นดิน ประชาชนรุ่หันสื่อมากขึ้น มีการพิมพ์เผยแพร่ตำราและสิ่งพิมพ์ประเภท ต่าง ๆ ลูกค้าคือ ผู้ดีและพ่อค้า มีการละเล่นและสิ่งบันเทิงเริงรมย์ ศูนย์กลางแห่งความเจริญตาม นครใหญ่คือ ตินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแยงซีตอนล่าง ศูนย์กลางนี้ได้สืบท่องความเจริญตาม ประเพณีแบบสมัยราชวงศ์ช่องภาคใต้ (Southern Sung) เมืองที่ชื่อมากคือ นครชูโจวและ หางโจว ความเจริญของนครใหญ่ ๆ สามารถทำให้รัฐสร้างสังคมให้มีทั้งระบบและมาตรฐานได้สำเร็จ ผู้เจริญ (Man of Culture) หรือผู้มีวัฒนธรรมต้องมีการศึกษาอบรมตามแนวทางของลักษณะที่มีและ ต้องมีอุปนิสัยไฟเรียนรู้ตลอดชีวิต มีรสนิยมในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม เช่น เป็นกิจกรรม

นักดันตรี นักเขียนอักษรวิจิตรด้วยพู่กัน เป็นหนอนหนังสือ มีชีวิตอยู่แวดล้อมด้วยหนังสือ ดันตรี ศิลปวัตถุล้ำค่า เป็นต้น

สังคมจีนนับถือประธานาธิบดีและครูบาอาจารย์ผู้ประเสริฐเป็นสาทวิทยาการให้ประชาชน เป็นผู้เจริญ ผู้เจริญต้องฝึกอบรมจิต ช่อมารมณ์ มีระเบียบวินัย ปัญญาชนผู้เจริญล้วนใหญ่จึงเป็นหัวบันทิด ข้าราชการ กวี จิตรกร ช่างศิลป์ อย่างไดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง กิจกรรมทางวัฒนธรรม ดังกล่าวอยู่ในความมั่นคงของสังคมจีน ความเปลกใหม่อันใด ถ้าหมายรวม สอดคล้องกับแบบอย่างความคิดและความรู้สึกตลอดจนพฤติกรรมสังคมจีน ย่อมเป็นที่ยอมรับ อย่างกระตือรือร้นยิ่ง แต่ส่วนใหญ่แล้ว ความคิดและเทคนิคต่างชาติมักดำรงคงอยู่ได้ในฐานะที่ เห็นกันว่าเป็นความเปลกใหม่เท่านั้น ค่านิยมแห่งอตีมิพลงแข็งแกร่งเป็นที่ยกย่องนับถือมาก ต้องยึดถือปฏิบัติตามจนไม่ก่อเกิดความคิดเป็นอื่น ความคิดเห็นเริ่มมักถูกมองว่าเป็นความคิดนอกรีต นอกรอย

อย่างไรก็ตาม แม้ราชวงศ์ชิงจะนิยมชมเช่นอารยธรรมจีน ราชวงศ์ก็มีความรู้สึกฝังแน่น ในความเป็นชาวแมนจู ราชวงศ์กำหนดข้อห้ามระเบียบปฏิบัติมากมาย โดยมีความรอบคอบมากที่ จะมีให้ข้อห้ามขัดกับอารยธรรมจีนเกิดความรู้สึกเป็นปฏิบัติที่ต่างชาวนอกจูโดยตรง ข้อห้ามทั้ง หลายล้วนบ่งบอกว่าราชวงศ์ชิงมีนโยบายแยกแยะและวัฒนธรรมของจูมิให้เจือปนกับอารยธรรมจีน (Separatist policy) นโยบายเช่นนี้ย่อมทำให้ชาวแมนจูไม่เหมือนกับนารยชนในอดีตที่เคยพิชิต เช้าครอบครองจีนแล้วถูกกลืนชาติวัฒนธรรมไป ชาวแมนจูมีประชากรทั้งหมดที่อยู่ในแผ่นดินจีนเมื่อ แรกครองแผ่นดินเพียงอัตราร้อยละ 2 ของประชากรจีน ราชวงศ์ได้กำหนดให้ชาวแมนจูมีวิถีชีวิต ส่วนต้นแยกจากชาวจีนเพื่อรองไว้ซึ่งเอกสารณ์แห่งผ้าพันธุ์และวัฒนธรรมของจูมิให้ถูกกลืนชาติไป

ราชวงศ์ชิงได้กำหนดให้มีลัญลักษณ์แสดงความเป็นใหญ่เหนือจีน ที่สำคัญคือ การสั่งให้ ชาวยิ่นหั้งแผ่นดินโภนผเมชื่นไปถึงกลางกระหม่อม และถักเปียวยากลงหลัง เป็นทรงผมแบบแมนจู บังคับให้ชาวอาชการจีนเปลี่ยนเครื่องแบบจากแบบเสื้อคล้ายกิโนเป็นเสื้อคลุมยาวคอเสื้อยกสูง และเป็นเสื้อป้ายข้างตามแบบเสื้อตาร์tar (Tartar) และให้สวมหมวกกลมไม่มีปีกสามแบบคีรีจะ ชุนนางชั้นผู้ใหญ่และปัญญาชนนักวิชาการหลายท่านได้เลือกที่จะตามกันว่าจะสวมเสื้อและหมวก ออยู่อย่างไรเกียรติเช่นนั้น ส่วนสตรีแมนจูก็ห้ามมิให้มัดเท้าแบบญี่ปุ่นเด็ดขาด ทั้งหญิงชาย แม่นจูจะแต่งงานร่วมผ้าพันธุ์กับคนจีนไม่ได้ จักรพรรดินิและพระสนมทั้งหลายต้องเป็นชาวแมนจู หรือชาวมองโกลเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นตาร์tar เหมือนกัน ข้อห้ามนี้มีจุดอ่อนตรงที่ขันทีใน พระราชสำนักเป็นคนจีนและเป็นผู้ไกลัชิดเปื้องพระยุคlobaท เป็นผู้อภิบาลรักษาจักรพรรดิทั้งแต่ เสด็จพระราชสมภพจนแสดงจักรพรรดิ จักรพรรดิแมนจูจึงล้วนได้รับอิทธิพลอารยธรรมจีนที่ขันทีจีน ถ่ายทอดถาวร

ราชวงศ์ชิงห้ามชาวแมนจูประกอบอาชีพค้าขายและใช้แรงงาน อาชีพที่เหมาะสมคืออาชีพ
“ทั่วไปไม่
ต้องสมัครสอบเป็นข้าราชการ สามารถเป็นข้าราชการได้โดยอัตโนมัติ”

ในแวดวงการเมืองการปกครองที่เป็นแบบจีนนั้น ราชวงศ์ได้กำหนดให้เป็นการปกครองระดับสูงร่วมกัน ทุกตำแหน่งสำคัญในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคต้องเป็นตำแหน่งคู่เป็นจีน 1 แม่นจู 1 เพื่อตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่และการใช้อำนาจของข้าราชการจีน ระบบการปกครองจีนสมัยชิงจึงเป็นระบบบุพธิภาค (Dual government) ตามระบบประเพณีของโคตรตระกูลของแม่นจูเอง (Clan system) ราชวงศ์ห้ามพระบรมวงศานุวงศ์แม่นจูรับราชการมีตำแหน่งและซองเกี่ยวกับราชการแผ่นดินและการเมือง ตลอดจนขันทีจีนเองก็อยู่ในข่ายต้องห้ามด้วย บรรดาเจ้านายและชนชั้นสูงแม่นจูล้วนเป็นอภิสิทธิ์ชนที่ราชวงศ์เป็นผู้อุปถัมภ์ให้เงินเดือนและยกฐานะบรรดาศักดิ์แต่ไม่ให้มีอำนาจทางการเมือง ทหารแม่นจูสังกัดกองพลรองเป็นอภิสิทธิ์ชนมีเงินปีละที่ดินทำประโยชน์และไม่ต้องขึ้นศาลจีนเมื่อเกิดคดีความขึ้น ราชวงศ์ได้ตั้งหน่วยราชการพิเศษเฉพาะสำหรับปกครองชนวนงานแม่นจูเรียกว่า ศาลโคตรตระกูล (Clan court) มีหน้าที่กำกับดูแลตระกูลชนวนงานแม่นจูดังแต่เรื่องเกิด การศึกษาอบรมและการแต่งงานของตระกูลเหล่านั้น

แม้แต่แม่นจูเรียบ้านเกิดและมองโกเลียก็เป็นดินแดนต้องห้าม มิให้คนจีนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ชาวมองโกลโดยเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์มองโกลที่มีความประสงค์จะพำนักระยะนั้นรู้ว่าต้องขออนุญาตก่อน ราชวงศ์ซึ่งยังห้ามการกลืนชาติในดินแดนต้องห้ามดังกล่าวด้วยนครมุกเด็น (Mukden) ยังคงเป็นเมืองหลวงแห่งที่สองของราชวงศ์ชิง ดินแดนแม่นจูเรียดีที่สุดที่อยู่เหนือของเมืองมุกเด็นและสู่ทิศใต้จรดปากแม่น้ำยาสู (Yalu) ดินแดนแม่นจูเรียยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แม้จะมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำ แหล่งสมุนไพรและโสมมีค่า คนจีนไม่มีสิทธิเข้าไปทำประโยชน์ ราชวงศ์ซึ่งผูกขาดทรัพยากรเหล่านั้น และยินยอมให้เอกชนทำการค้า ก่อเกิดรายได้มหาศาลแก่พระราชสำนัก

ราชวงศ์ได้กำหนดให้ชาวแม่นจูเรียนภาษาแม่นจูที่นูหাচี (Nurhaci) ได้ทรงประดิษฐ์ขึ้น แทนการใช้ภาษาของゴโ Gol และสั่งให้มีการแปลตำราจีนเป็นภาษาแม่นจู หนังสือราชการต้องมีภาคภาษาแม่นจูและภาษาจีน แต่เมื่อฟื้นฟูอำนาจตั้งมั่นยาวนาน จักรพรรดิและพระราชวงศ์กลับทรงศึกษาภาษาจีนเป็นหลักและตัวสัมภาษณ์ที่ท้องน้ำจะวิเคราะห์ได้ว่า ข้อห้ามทั้งหลายที่ได้ยกมาแสดงล้วนมีจุดมุ่งหมายให้แสดงความเป็นใหญ่ของชาวแม่นจูเหนือคนจีนและแสดงความสูงต่ำ กัมเกล้าประนอม (Subjection) ของคนจีนต่อผู้ปกครองแม่นจู อีกทั้งเป็นการแสดงชาติพันธุ์ แม่นจูอันบริสุทธิ์ โครงสร้างแห่งการครอบงำปราฏชัตในวัฒนธรรมพื้นบ้านของจีน ความคิดเห็นได้ที่น่องริตนอกรอยล้วนถูกปิดกันมิให้แสดงออกมา ถ้าแสดงออกมา มักจะมีโทษสถานหนัก ทั้งสังคมต้องมีความคิดความรู้สึกและพฤติกรรมอันพึงประสงค์เท่านั้น

แม้เจนจะตอกย้ำอย่างไรต่อการปกครองโดยชั่นต่างชาติยาวนานที่สุด (ศ.ศ. 1644–1912) เท่าที่เคยมีชนต่างชาติปกครองจังหวัดมาก่อน อารยธรรมยังคงดำรงคงอยู่และตั้งมั่นสืบท่อเนื่องได้ เพราะประชาราษฎร์สามารถรักษาเอกลักษณ์และกลิ่นอายต่างชาติให้กลายเป็นจีนได้ จีนไม่เคยยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติตีэмรูปแบบถึงขนาดเปลี่ยนแปลงอารยธรรมของตน มีแต่การปรับปรุงตัดแปลงให้เหมาะสมกับอารยธรรมจีนมากกว่า ลักษณะที่ดั้งเดิมเป็นปัจจัยເຊື່ອໝາຍໃຫ້ຈົນพัฒนาความเจริญได้เป็นอิสระ ปลอดจากอิทธิพลภายนอก อีกทั้งภาษาจีนที่แม้จะออกเสียงผิดเพี้ยนไปตามห้องถິນแต่ทุกตัวอักษรมีความหมายเดียวกันที่จะสื่อความคิดหรือวัตถุได้ ภาษาเป็นสื่อสร้างความรู้สึกผูกพันเป็นพวකเดียวกัน การสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการโดยถือคุณธรรมเป็นหลักก็เป็นเครื่องเสริมสร้างอารยธรรมจีนให้มีความมั่นคงสืบท่อเนื่องได้และท้ายสุด ลัทธิขึ้นมาเป็นระบบศีลธรรมจรรยา ถือเป็นมาตรฐานทางอักษรศาสตร์และภูมิปัญญาจีน เป็นเครื่องร้อยรัดสาńsใจผู้คนทุกหมู่เหล่าที่ต่างเชื้อชาติให้มีความรู้สึกผูกพันเป็นคนจีน อารยธรรมจีนเป็นเครื่องเชื่อมที่ดียิ่งให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าอยู่ร่วมกันได้ด้วยความรู้สึกเป็นคนจีนร่วมสังคมเดียวกัน อารยธรรมจีนจึงมีเอกลักษณ์โดดเด่นมากและทรงพลานุภาพแผ่อิทธิพลไปครอบงำประเทศโดยรอบ ที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น เกาหลีและเวียดนาม อิทธิพลจีนปรากฏในระบบตัวอักษร การศึกษาตำราคลาสสิกซึ่งเป็นสื่อให้ได้รับอารยธรรมจีน ศิลปะภูมิวิจิตรศิลป์ เช่น สถาปัตยกรรม ชนบธรรมเนียมประเพณีอาทิ การใช้ตະเกียบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความเป็นผู้เจริญแตกต่างจากคนป่าเตือนที่ยังใช้มือเป็นข้าว

1. ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แม้ว่าจีนจะไม่เห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ตามประวัติศาสตร์ อารยธรรมจีน จีนได้พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งเป็นความรู้เบื้องต้นที่ถ่ายทอดสู่โลกตะวันตก ความคิดริเริ่มมักเกิดจากความจำเป็นให้ต้องเรียนรู้วิทยาศาสตร์ จีนจึงไม่สามารถที่จะปฏิวัติเทคโนโลยีได้อย่างจริงจัง เพราะต้องอาศัยการประยุกต์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา กรรมวิธีในการผลิตเป็นอุตสาหกรรม อีกประการหนึ่ง การศึกษาเล่าเรียนเจริญตามแนวทางคดินิยมซึ่งคือ การแสวงหาความรู้สักค่าจากอดีต การศึกษาแนวโน้มอ่อนไหวของคุณประโยชน์แก่ผู้คงแก่เรียนและนักวิชาการ ปัญญาชนเหยียดการประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีว่า เป็นเพียงการวางแผนการผลิตที่ไม่สำคัญ ไม่ควรค่าแก่การศึกษา ริเริ่มของบันทึก ปรัชญาอันซ้องเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา (Moral philosophy) มีความสำคัญสูงสุดเหนือศิลปวิทยาการอื่นใด

การค้นพบวิทยาศาสตร์เบื้องต้นและการประดิษฐ์คิดค้นมักข้องเกี่ยวกับลักษณะเด็ดที่นิยม ธรรมชาติมากกว่าข้องเกี่ยวกับปัญญาชนผู้นิยมลักษณะเจื่อ จีนไม่มีองค์ความรู้เฉพาะทางวิทยาศาสตร์ และไม่มีสถาบันการศึกษาเฉพาะ ไม่มีการสืบค้นความรู้ ไม่มีห้องทดลองหรือห้องปฏิบัติงาน ลักษณะเด็ด

มีบทบาทพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเล่นแร่แปรธาตุ เช่น การซัดโลหะให้เป็นทอง การผลิตยาสมุนไพร เทคโนโลยีด้านนี้มีประโยชน์มากในการผลิตเครื่องถ่ายเปลือกไข่ ทำสีย้อม ผสมโลหะ ผลิตเข็มทิศและตินปืน แต่ผลงานเหล่านี้ล้วนแสดงความรู้วิทยาศาสตร์เบื้องต้น (Proto-science) เท่านั้น หลังสมัยยุ้ง เทคโนโลยีพัฒนามากขึ้นในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญคือ

1. ตารางศาสตร์และคณิตศาสตร์เจริญก้าวหน้าตามอิทธิพลอินเดีย
 2. ความรู้ทางการแพทย์แบบแผนอินเดียและความรู้ของลักษณะเต่าในด้านการเล่นแร่แปรธาตุ ทำให้การผลิตยาเจริญก้าวหน้า
 3. การผลิตกระดาษ เครื่องถ่ายเปลือกไข่และการตั้งโรงสีใช้พลังงานน้ำ (Water mill)
 4. การคิดค้นทำตินปืน เพื่อผลิตประทัดและวัตถุระเบิด
 5. การสร้างแผนที่ที่มีรายละเอียดแบบกำหนดเส้นตรง (Rectilinear grid pattern) ในศตวรรษที่ 3
 6. การทำวัว ในศตวรรษที่ 3
 7. การประดิษฐ์รถล้อเดียวและรpane มือ เพื่อการชนล่งตามทางเท้าแคบ อีกหลายร้อยปีต่อมา โลกตะวันตกจึงรู้จักใช้รถประเภทนี้
 8. การประดิษฐ์เก้าอี้ ต่อมาอีกหลายร้อยปีจึงเลิกนั่งเลื่อนและเบาะ
 9. จีนรู้จักรถร่องตีมชาจากเยอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในชั้นต้น ชาเป็นยาและเป็นเครื่องเร่งในการปฏิบัติสماธิ ต่อมาในปลายสมัยถัง ชาได้กลายเป็นเครื่องดื่มนิยมกันมากที่สุดในโลก
 10. การใช้ถ่านหินในแหล่งถ่านหินของภาคเหนือ
- ในกลางศตวรรษที่ 17 การค้าและการค้นพบเส้นทางเดินเรือ (Discovery) ของชาวตะวันตกได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในจักรวรรดิจีน เป็นความเปลี่ยนแปลงที่มิได้เป็นที่สังเกตกันมาก่อน แต่เริ่มเห็นชัดในศตวรรษต่อมา สิ่งประดิษฐ์คิดค้นของชาวตะวันตก มีปรากฏในจักรวรรดิและมีความกลมกลืนไปกับได้กับอารยธรรมจีนและเสริมพลังให้จักรวรรดิ มีความเข้มแข็งขึ้น จักรพรรดิคังสีทรงมีความสัมพันธ์กับบรรดาสมณฑุตคริสต์นิกายคาಥอลิก สำนักเยชูวิต (Jesuit) และชาวคริสต์ เช่น ทรงโปรดปรานเทคโนโลยีและความชำนาญแบบตะวันตกมาก บทหลักเมทติโอ ริชชี (Matteo Ricci, ค.ศ. 1552–1610) ได้ตั้งศาสนจักร มีโบสถ์วิหารขึ้นในนครปักกิ่ง ตัวท่านเองได้เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการส่วนพระองค์ ช่วยเหลือในวิชาการตารางศาสตร์ คณิตศาสตร์ แปลตัวรับตำแหน่ง และเป็นผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี ในราชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลุง พระราชนักงานได้รับจ้างนักบวชเยชูวิตให้เป็นผู้ออกแบบสร้างพระราชวัง น้ำพุ นาฬิกา เครื่องยนต์ กลไก ปฏิทิน อีกทั้งเป็นนักตารางศาสตร์ด้วย ตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ชาวตะวันตกได้เริ่มนำสิ่งใหม่ ๆ

มาสู่จักรวรรดิจีน ที่สำคัญคือ

1. พืชพันธุ์ใหม่จากทวีปอเมริกา ที่ขึ้นชื่อและนิยมมากคือ มันเทศ ข้าวโพด (Maize) ถั่วลิสง (Peanut) และยาสูบ ภาคใต้ของจีนขยายพื้นที่การเพาะปลูก ผลประโยชน์ของเจ้าที่ดินจึงยืนยงอยู่ได้

2. การค้าและการอุตสาหกรรมจีนเติบใหญ่ ตลาดการค้าคือทวีปยุโรปและอเมริกา เงินสกุลเม็กซิโกเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนการค้าและเป็นเหรียญเงินสำหรับจีนด้วย พ่อค้าและซ่างฝีมือ ร่ำรวย แต่สังคมยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงด้านสถานภาพส่วนบุคคล ตราบใดที่การเกษตรขยายในระดับที่เท่าเทียมกับความนิยมในการขยายชุมชนเมือง (Urbanism) ทราบนั้นย่อมไม่มีความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าซ่างฝีมือกับชนชั้นกลาง ชาวเมืองเองยังคงเห็นคุณค่า อนุกomatic ของประเพณีจีน นโยบายการปกครองและค่านิยมสูงสุดในสังคมจีนที่มีการแบ่งชั้นตามลำดับ (Social hierarchy)

ในรัชสมัยจักรพรรดิคังสี การผลิตเครื่องถ่ายเปลือกไข่ได้ใช้เตาเผาที่มีความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีจีนสามารถใช้กรรมวิธีลงยาและเคลือบเครื่องถ่ายได้หลายสีมากกว่าเดิม นี้เป็นเพียงตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า จีนมีความสนใจเทคโนโลยีมิใช่น้อย แต่มิได้สนใจศึกษาอย่างลึกซึ้ง เพราะคนจีนมีความเชื่อมั่นในความเห็นอกว่าของอารยธรรมจีน และมีความรู้สึกอิมเมจในความสำเร็จใหญ่หลวงของการสร้างอารยธรรมมาแล้ว จนไม่ได้แสวงหาความรู้โลกภายนอกที่จีนเชื่อว่า ล้ำหลังกว่า ในศตวรรษที่ 19 ศิลปวิทยาการจีนจึงล้าหลังกว่าโลกตะวันตก ความล้าหลังได้ทำให้ชาวตะวันตกต้องการที่จะพัฒนาจีน แม้ความพยายามนั้นจะก่อเกิดอันตรายต่อกลุ่มนักชีวภาพ ชาวตะวันตกเองและมีผลกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมาก อารยธรรมจีนในท้ายสุดไม่สามารถก้าวสู่สมัยซิง จีนต้องประสบกับภาวะที่ตัดสินใจมิได้ว่า อารยธรรมจีนยังคงอยู่มีคุณค่า ไม่สมควรเปลี่ยนแปลงหรือล้มล้าง หรืออารยธรรมจีนเป็นแบบแผนความเจริญในอดีตที่ควรล้มล้างแล้วรับอารยธรรมตะวันตก? ความเจริญในสมัยซิงหมายความเดิมหรือเปลี่ยนแปลงแล้ว? อารยธรรมจีนยังทรงพลังแข็งแกร่งหรือตกต่ำแล้ว?

2. ภูมิปัญญา

2.1 ปรัชญา

การที่ราชวงศ์หมิงสิ้นสุดอำนาจจงท่ามกลางความเดือดร้อนสับสนรุ่น赖以เป็นกลีบโคடีเหตุศึกมนุษย์และกบฏชาวนานั้น สั่นสะเทือนพื้นฐานความเชื่อถือของปัญญาชนจีน ผู้ยึดมั่นในลัทธิชีวจีว ตามคติของจีว การปกครองที่ต้องการปกครองโดยผู้ปกครองที่มีคุณธรรมและความสามารถ แต่ความเป็นจริงที่ปรากฏคือ ระบบอบสมบูรณณาญาสิทธิราชย์มักแปรเปลี่ยนเป็น

ระบบบรรหารชัย จนเกิดความตึงเครียดขึ้นภายในตัวระบบ ราชวงศ์萌งได้พิสูจน์ตัวตนเนื้อแท้ของระบบการปกครองที่มิได้เป็นไปตามครรลองคตินิยมของจีอ การปกครองตามคติของจีอจะเป็นไปได้และเหมาะสมอีกหรือสำหรับจีน? หลักการแห่งศีลธรรมจรรยาตามคติของจีอไม่สามารถที่จะสกัดกั้นข้าราชการและขันทีมิให้ทุจริตฉ้อราชภูรบังหลวงได้ หลักการแห่งศีลธรรมจรรยาตามคติของจีอจะมีคุณประโยชน์มากน้อยเพียงใดในสังคมจีนที่อยู่ภายใต้การปกครองของชนต่างด้าวต่างแดนแบบชาวยาเมนจู? ปัญญาชนมีความคิดเห็นลับสนับสนุนใจมิได้แย่ชัดว่าควรจะต่อต้านหรือควรยอมรับผู้กรรน บางคนไม่ยอมรับว่า ชาวยาเมนจูมีองค์กรทางการเมืองที่สามารถจะปกครองจีนได้ กลุ่มนี้ได้ศึกษาสาเหตุราชวงศ์萌งล้มสุดยำานาจและได้สรุปว่า สาเหตุสืบเนื่องมาจากการบุกเบิกปัญญาจีนเองมีระดับศีลธรรมจรรยาเสื่อมทราม ผู้ปกครองแม้จะมีการศึกษาอบรมดีแต่มีศีลธรรมจรรยาต่ำ จึงประพฤติมิชอบ ทุจริตฉ้อราชภูรบังหลวง จนแผ่นดินเดือดร้อน ปราศจากการเบี่ยบແບນและความสงบสุข เปิดโอกาสให้ชาติคัตรูเข้าโจมได้จนลืมบ้านลืมเมือง

แม้ลัทธิของจีอจะตกเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในแวดวงปัญญาชนว่า ลัทธิยังมีคุณวิเศษสมควรแก่การสมัยหรือไม่เพียงใด แต่สำหรับผู้มีอำนาจในแผ่นดินแล้ว ลัทธิของจีอจะมีคุณประโยชน์อเนกอนันต์ ราชวงศ์ชิงได้แสดงความเชื่อถือไว้วางใจลัทธิของจีอมา แต่ลัทธิที่นับถือนี้เป็นลัทธิของจีอแบบใหม่ที่ปัญญาชนสมัยราชวงศ์ช่องได้พัฒนาขึ้นคือ ลัทธิของจีอใหม่ (Neo-Confucianism) ราชวงศ์ชิงได้ใช้ชูยกย่องลัทธิของจีอใหม่สายจูสี (Chu Hsi) มาโดยกำหนดให้เป็นหลักคำสอนทางการและถือเป็นพื้นฐานของการสอนคัดเลือกเป็นข้าราชการพลเรือน ราชวงศ์ได้ส่งเสริมและอุปถัมภ์ค้ำจุนการศึกษามากเป็นพิเศษเพื่อจะแสดงให้ปรากฏว่า การปกครองของราชวงศ์มีพื้นฐานอยู่ที่ความตระหนักในคุณวิเศษแห่งอารยธรรมจีน ราชวงศ์ชิงสนับสนุนการศึกษาต่ำราคลาสสิกทุกวิถีทาง มีอาทิ การอนุรักษ์ตำรา การประมวลตำรา การศึกษาวิเคราะห์ การตีความหมายทุกคำ ถ้อยคำและข้อความ ผลงานประเทานมีปรากฏ ที่สำคัญคือ การรวบรวมและเก็บรักษาเอกสารหลวงตัวเขียนจากทั่วจักรวรดิไว้ในหอหนังสือหลวง (Imperial Manuscripts Library) และการเตรียมจัดทำบทคัดย่อเฉพะบรรณาธุกกรม (Compendium) เป็นเชิงวิเคราะห์สำหรับเอกสารหลวงเหล่านั้น ราชวงศ์ชิงได้หยิบยกมือและมั่นสมองเป็นเลิศของปัญญาชนให้กลั่นกรอง และจัดตั้งกรมที่สือลักษณะเป็นปฏิบัติการปกครอง ให้สร้างสรรค์แต่ผลงานอันเป็นคุณประโยชน์ต่อราชวงศ์ นโยบายควบคุมสิ่งพิมพ์ เช่นนั้นเข้มงวดมากเป็นพิเศษในราชสมัยของจักรพรรดิเฉียนหลง การสร้างสรรค์ความรู้วิชาการและศิลปกรรมต้องอยู่ในกรอบประเพณีและกฎหมายที่ของรัฐ ภูมิปัญญาจีนเองจึงถูกจำกัดขอบเขตที่จะพัฒนาอย่างเป็นไปตามธรรมชาติตัวอย่าง

ต้นสมัยชิง ลัทธิของจีอใหม่มีสองกระแสความนิยมคือ สายจูสีและสายหวานหยาง萌ง (Wang Yang-ming) แต่ทั้งสองกระแสต้องแข่งขันกับความเคลื่อนไหวใหม่ของแวดวงปัญญาชน

ที่เห็นว่า การศึกษาครรศึกษาอย่างกว้างขวางและความคิดเห็นปรัชญาต้องมีหานทางปฏิบัติได้ด้วย มิใช่เป็นแต่เพียงความคิดเห็นอันเป็นอุดมคติเท่านั้น หรือเป็นแต่เพียงความรู้สึกและการมองหลากหลาย ปัญญาชนถึงขนาดมองว่า สำนักวิชาการของหวานหยาดต้องรับผิดชอบที่ทำให้เงินต้องลินบ้าน สิ้นเมืองด้วยน้ำมือของชาวแม่น้ำ เพราะคำสอนของหวานมีบทบาทสำคัญต่อการทำให้ราชวงศ์และระบบการปกครองอ่อนแย เมื่อเห็นแต่จุดบกพร่องของลักษณะจีโอเมก ปัญญาชนก็จะค้นพบ ปรัชญาใหม่อันพึงประสงค์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัญญาชนมิได้มีลักษณะอื่นใดให้เลือก ศาสนาพุทธและลักษณะเด่นถูกมองอย่างเหยียดหมายว่าต่ำธรรมเนียมแก่คนโง่เขลาเบาปัญญา ราชวงศ์ซึ่งอาจจะเห็นด้วยแต่เห็นประโยชน์จากลักษณะดังกล่าว เพราะเป็นลักษณะของมวลชน ราชวงศ์ซึ่งจึงไม่แต่ต้องหังสองลักษณะเพื่อรักษาฐานมวลชน และพร้อมที่จะยกย่องลักษณะจีโอเพื่อ รักษาฐานปัญญาชนคนจนด้วย การนับถือลักษณะนี้แตกต่างกันตามระดับสติปัญญานั้นเห็นได้ชัด ในกรณีของจีน มวลชนทั่วไปที่ไม่รู้หนังสือ โดยธรรมชาติแล้ว ยอมเข้าไม่ถึงทั้งภาษาและหลักธรรม ของลักษณะจีโอ ลักษณะเด่นและศาสนาพุทธ แต่ชีมทราบนิยมลักษณะโดยเหตุที่เข้าถึงพิธีกรรม ถึงกระนั้น พิธีกรรมที่มีขั้นตอนลับซับซ้อนแบบคติของจีอก็ไม่สามารถจะทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและนิยม ได้เท่าพิธีกรรมของศาสนาพุทธและลักษณะเด่น ประชาชนได้จดให้ลักษณะจีโอเป็นลักษณะของการและ ของชนชั้นปัญญาชนไปโดยปริยาย

ในศตวรรษที่ 19 ศาสนาพุทธไม่เป็นที่นิยม ประชาชนยังคงถือว่า ศาสนาพุทธมีลักษณะ ไม่ผิดอะไรกับศาสนาฝรั่งเศปันกับคติบูชาพระอมิเตภูทเพื่อหวังความสุขสมบูรณ์ในสวรรค์ชั้นสุขาวดี ประชาชนเข้าไม่ถึงหลักธรรมคำสั่งสอน และมิได้ใส่ใจแม้แต่จะถือศีล 5 มกราคม 8 แต่ทั้งนี้ก็มิได้ หมายความว่า จะไม่มีการปฏิบัติธรรมเสียที่เดียว พุทธศาสนาที่แท้จริงยังมีในรูปของคณะส่งเมื่ นิกายมหายานสำนักต่าง ๆ ตามขุนเชาลำนานี้พร เพียงแต่ไม่มีจุดมุ่งหมายเผยแพร่หลักธรรมแก่ ประชาชนทั่วไป ผู้ที่เบื้องทางโลกยังคงนิยมที่จะรองสมณเพศ เมื่อเทียบกับลักษณะเด่นแล้ว ศาสนาพุทธยังอยู่ในฐานะที่ดีกว่ามาก นักบัวชนลักษณะเด่นมักถูกดูแคلنว่ามอมมาประชานให้managed ใน ไสยศาสตร์ ลักษณะเด่นในศตวรรษที่ 19 ยังคงข้องเกี่ยวอยู่กับదาราศาสตร์ การผลิตยาที่ไม่เป็นมรรค ไม่เป็นผล โลราชศาสตร์และการเล่นแร่แปรธาตุ นักบัวชนลักษณะเด่นนิยมเครื่องและภายนอก โดยเฉพาะ ศาสตร์ที่เกี่ยวกับทางโลกปัญญาชนของจีอังจิ้งดูถูกดูแคلنนักบัวชนเด่นว่าช่องเกี่ยวเรื่องที่นอกรัตนอกรอย แต่เรื่องประเภทนี้เองมักเป็นเรื่องที่ข้องเกี่ยวกับการที่ประชาชนเก็บภูตอ่อนน้ำจิ้ง กบภูตเชื่อมั่นใน อำนาจไสยศาสตร์ว่าตนจะอยู่ยิ่งคงกระพัน จึงมีพลังกล้าแข็งและมั่นใจในการก่อการกบฏขึ้นมา กบภูตให้ความสำคัญแก่พิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาสภาพทั่วไปในศตวรรษที่ 19 แล้ว ลักษณะนี้ทั้งหลายรวมทั้งลักษณะจีโอเองล้วนอยู่ในภาวะตกต่ำ แม้จะดำรงความเป็นอิสรภาพได้ปีกด พ้นจากศาสนาพื้นฐานของประชาชน เช่น ลักษณะพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานของชาติ

ลัทธิบูชาผู้วายชนม์นี้เป็นพื้นฐานแห่งศีลธรรมของสังคมจีน ไม่มีลัทธิประเพณีใดศาสนาใดจะล้มล้างได้แม่จันถึงปัจจุบัน ในศาลาเจ้าของแข็ง มีพิธีกรรม เช่น ไหว้บรรพบุรุษ พิธีกรรมฝังศพ บำรุงและเช่นไหว้สุสาน เป็นประจำทุกปี ลัทธิบูชาผู้วายชนม์ก่อให้เกิดคตินิยมว่า หญิงชายมีหน้าที่ให้กำเนิดบุตรชายเพื่อเป็นผู้สืบตระกูลและเป็นผู้นำในการตั้งพิธีเช่นไหว้และพิธีฝังศพ และยังทำให้เกิดคตินิยมให้ความสำคัญแก่ครอบครัวเป็นหน่วยแรกของสังคมที่มีหน้าที่ปกคล้องผู้คนในครัวเรือน ลัทธิบูชาผู้วายชนม์ยังมีความเกี่ยวข้องกับลัทธิชาพระโพสพ (Cult of the grain) และลัทธิชาพระธรณ์ (T'ub T'i, Cult of the soil) ซึ่งเป็นลัทธิพิธีเพื่อความอุดมสมบูรณ์แก่การเพาะปลูก (Fertility Cult)

การที่ลัทธิประเพณีและศาสนาพุทธล้วนตกต่ำไม่เป็นที่นิยมในศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา และการที่ลัทธิชิงจื้อใหม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับราชวงศ์ต่างด้าวคือราชวงศ์ชิงนั้น ล้วนทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในการแสวงหาศาสนาที่แท้จริงขึ้น เพียงแต่ความเคลื่อนไหวนี้ได้มีความข้องเกี่ยวกับภูมิลังลักษณ์ของราชวงศ์ชิง ทำให้ความเคลื่อนไหวนั้นขาดลักษณะเป็นศาสนาที่จะโน้มน้าวใจคนจีนไปอย่างน่าเสียดาย ศาสนาหันน็คือ ศาสนาคริสต์ กบฎที่ทำลายโอกาสศาสนาคริสต์ คือ กบฎไทดิง (T'aip'ing, C.S. 1851–1864)

2.2 แนวโน้มของวิชาการ

ภูมิปัญญาจีนปรากฏเด่นชัดในแวดวงวิชาการซึ่งมีระเบียบแบบแผนสืบท่อเนื่องกันมา ตามลำดับจนถึงสมัยชิง บรรดาปัญญาทั้งที่รับราชการและนอกราชการล้วนสร้างสรรค์ผลงานทางอักษรศาสตร์และศิลปกรรมโดยคำนึงถึงวินัยระเบียบแบบแผน เข้มงวดกวดขันกับรูปแบบและประเพณีนิยมของการสร้างสรรค์ผลงาน และมีความประณีตเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ผลงานนั้น ๆ มีความเป็นเลิศเทียบเท่าหรือดีกว่าฝีมือชั้นครูหรือบุรุพคนอาจารย์ บรรดาครูและบุรุพคนอาจารย์จึงเป็นบุคคลที่เป็นที่เคารพบูชาอย่างสูง ในสมัยชิง วิชาการล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขสังคมแต่เมื่อวิธีการแก้ไขอันแตกต่างกัน นักวิชาการจึงได้ถูกแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มนิยมแนวทางการศึกษาของสมัยหมิง (Ming Loyalist scholars) ซึ่งสืบท่องจากแบบของสมัยช้อง เรียกกันว่าเป็นการศึกษาแนวช้อง (Sung-hsueh, Sung Learning) ที่ได้ศึกษาตามคติของจีใหม่ แนวทางนี้เป็นแนวทางของทางการ อีกแนวทางหนึ่งคือ การศึกษาตามแนวทางการศึกษาของสมัยยัน (Han-hsueh, Han Learning) เป็นการศึกษาตำราคลาสสิกโดยถือบทวิจารณ์ (Commentaries) ของนักวิชาการสมัยยันเป็นหลัก การศึกษาแนวนี้เป็นการศึกษามุ่งแสวงหาหลักฐานรอบด้าน แล้วตั้งข้อสมมุติฐานเพื่อพิสูจน์ความรู้ว่าจริงแท้เพียงใด วิธีการเช่นนี้เป็นการศึกษาเพื่อความชำนาญรอบรู้ ตำราคลาสสิก โดยใช้วิธีการทดลอง สังเกตและใช้ประสบการณ์เป็นหลักจนเกิดความชำนาญและความรอบรู้ (Empirical method) มิได้ใช้วิธีการวิทยาศาสตร์และหลักเหตุผลหรือใช้ทฤษฎีใด เป็นสำคัญในการแสวงหาความรู้

ราชวงศ์ซึ่งมีศุลกากรที่จะครอบครองจังหวัดทั้งภายในและใจโดยเฉพาะปัญญาชนซึ่งเป็นชนชั้นปักครอง ถ้าสามารถเอาชนะใจปัญญาชนได้ ย่อมสามารถครอบครองประชาชนได้ เพราะปัญญาชนคือสื่อผู้ประสานประชาชนเข้ากับระบบการปกครอง จักรพรรดิคังสีโปรดปรานลัทธิเชิงจื้อใหม่สายจุสีมาก มีพระราชดำริว่า ความคิดเห็นเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์และหลักการอันชอบด้วยเหตุผล (Li, Rational principle) เป็นหลักการที่ดี โดยเฉพาะความคิดของจูสีเรื่องการรวมกันของบ้านเมือง (Grand unification) และความสำคัญของผู้ปกครอง ล้วนเป็นความคิดที่เป็นประโยชน์แก่ราชวงศ์ ลัทธิเชิงจื้อใหม่ถือหลักการอันชอบด้วยเหตุผลเป็นกฎแห่งศีลธรรมที่ต้องยึดถือและต้องพยายามเช้าใจให้ได้ด้วยการตรวจสอบลักษณะเนื้อแท้ของสรรพสิ่ง ศึกษาประวัติศาสตร์และตำราคลาสสิก เป็นการฝึกฝนอบรมตนเองให้พร้อมที่จะเป็นคนดีของครอบครัว รับใช้สังคมและประเทศชาติ ลัทธิเชิงจื้อใหม่ให้ความสำคัญมากแก่การศึกษาด้วยวิธีการอ่านและการตรวจสอบลักษณะแท้จริงของสรรพสิ่ง แต่เมื่อเวลาผ่านไป ลัทธิเชิงจื้อใหม่แพร่หลายในลักษณะที่ผิดไปจากหลักการเดิมมาก ปัญญาชนขาดความรับผิดชอบและมีศีลธรรมเลื่อมทั้งกายใจ ตกอยู่ในห่วงแห่งความทะยานอย่างอยากมีอย่างเป็น จนออกห่างจากการปฏิบัติสามารถตรวจสอบทบทวนตนเองและไม่ใส่ใจกับภัยปัญญาอันล้ำลึก อีกทั้งการศึกษาตำราคลาสสิกก็ได้ศึกษาด้วยวิธีการที่ผิดไปจากเดิม มักตีความหมายผิด

การหลงไปในกระแสแห่งวัตถุนิยมได้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวขึ้นในแวดวงปัญญาชน เป็นความเคลื่อนไหวที่มุ่งไปสู่การศึกษาตำราคลาสสิกตามแนวทางสมัยยั่งยืนจริงจัง และหมายมุ่งที่จะได้คุณประโยชน์จากความคิดเห็นปรัชญา (Practical learning) และมุ่งวิชาการจริงจัง (Serious scholarship) เป็นการสร้างภูมิปัญญาที่ดีบริสุทธิ์จนสามารถจะล้มล้างราชวงศ์ซึ่งได้ นอกจากการศึกษาตำราคลาสสิกแล้ว ปัญญาชนจึงยังสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของตำราคลาสสิก ศึกษาวิเคราะห์ทุกคำ ทุกด้อยคำและถ้อยความของตำราคลาสสิกเพื่อแก้ไขการตีความหมายแบบสำนักวิชาการลัทธิเชิงจื้อใหม่ให้ถูกต้อง นักวิชาการสมัยซึ่งมีจิตวิญญาณวิเคราะห์วิจารณ์ที่จะกำหนดให้ประเพณีนิยมอันแท้จริงก่อเกิดขึ้นจากบรรมcrow แห่งอดีต ศิลปการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีและตำราวิชาการเป็นศิลปะที่ลึกนับถือมาช้านานแล้ว นักวิชาการจึงสมัยราชวงศ์ซึ่งได้ตรวจสอบกากลเวลาและผู้แต่งตำราคลาสสิกมหาวิทยาการ (Great Learning) ซึ่งเป็นตำราคลาสสิกที่นิยมมากของลัทธิเชิงจื้อใหม่ และได้ศึกษาภูมิศาสตร์ในเชิงประวัติศาสตร์ ศึกษาภาษา คำและภูมิประเทศของภาษา (Philology) สังคศาสตร์ ศึกษาศิลปาริจและวิทยาการสาขาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับตำราคลาสสิก ในกระบวนการศึกษาสมัยซึ่ง ปัญญาชนจึงได้สร้างผลงานไว้มหาศาล มีคุณค่ายั่นานาแก่อนุชนรุ่นหลังในการศึกษาตำราคลาสสิก การศึกษาตามแนวทางสมัยยั่นเป็นแนวทางสู่การศึกษาตำราคลาสสิก เมื่อถึงศตวรรษที่ 17 ความคิดเห็นปรัชญา

ซึ่งจึงได้เรียนครรบฉบับวัญจักรเติมที่ ปัญญาชนตามแนวการศึกษา เช่นนั้นเรียกว่า ปัญญาชนยั่น อาจจะกล่าวได้ว่า นักวิชาการจีนสมัยราชวงศ์ชิง ก็คือนักวิชาการยั่น (Han scholars) และการศึกษาดังกล่าวได้เชื่อว่าเป็นการศึกษาแบบยั่น (Han Learning) การศึกษาพัฒนาต่อต้านคลาสสิก และอุปนิสัยของปัญญาชนในการศึกษาขยายวงกว้างและการแต่งบทวิจารณ์นั้น โดยเนื้อแท้ เป็นแบบการศึกษาของปัญญาชนสมัยซ้อง

การศึกษาแนวทางสมัยยั่นเป็นความเคลื่อนไหวกว้างขวางอย่างแท้จริงในวิถีทางแห่งความคิดสมัยชิง โดยหมายมุ่งไปสู่หลักวิชาการที่เน้นวิธีการวิจารณ์ มีลักษณะใกล้เคียงกับกรรมวิธีของโลกตะวันตก ความรู้ทั่วไปรากภูมิมาจากอย่างเป็นระบบและเป็นความรู้กว้างขวางหลากหลาย แต่ผลกระทบของการศึกษาวิธีนั้นล้วนเป็นไปในทางวิจารณ์และไม่เกิดความคิดลึกซึ้งถึงขั้นปรัชญาหรือกระแสความคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับปัญหาสังคมและการเมืองแห่งยุค อย่างไรก็ตาม การศึกษาแบบสมัยยั่น มีอิทธิพลก่อให้เกิดการศึกษาต่อคลาสสิก โดยยังคงเจริญรอยตามจารีตประเพณีการศึกษาสมัยซ้องอย่างไม่รู้ตัว ปัญญาชนสมัยชิงมีได้ปฏิเสธหรือขัดการศึกษาแบบสมัยซ้อง การศึกษาแบบสมัยยั่นกลับมีผลเสริมแต่งให้แก่การศึกษาแบบสมัยซ้องจนกล่าวได้ว่า การศึกษาสมัยชิงมีความเปลี่ยนแปลง แต่เป็นความเปลี่ยนแปลงภายในขอบเขตจารีตประเพณีการศึกษานั้นเอง การศึกษาที่กว้างขวางโดยห่วงคุณประโยชน์ที่ปฏิบัติได้ (Practical Studies) เป็นกระแสปรัชญาอันแตกต่างกันที่ได้มาบรรจบในกระแสการหลักแห่งวิชาการสมัยชิง

ปัญญาชนจีนตามการศึกษาแนวสมัยยั่นที่มีชื่อเสียงมากคือ ถุเหยินอู่ (Ku yen-wu, ค.ศ. 1613–1682) เหียนโยจู (Yen Jo-chu, ค.ศ. 1636–1704) และหุเหวย (Hu Wei, ค.ศ. 1633–1714) ทั้งสามท่านได้แสดงวิธีการศึกษาที่เป็นอิสระ ไม่จำกัดเชื่อตามกันไปโดยปราศจากการตรวจสอบเนื้อหาของตำรา เหยินโยจูและหุเหวยเลื่องลือนามมากในการย้ำหลักวิชาการบนพื้นฐานของการศึกษา ตำราคลาสสิกและการประยุกต์ความรู้นั้นเพื่อประโยชน์สุขของสังคม อีกสองท่านที่ชื่อมากคือ หวงจุงสี (Huang Tsung-hsi, ค.ศ. 1610–1695) และหวังฟูจือ (Wang Fu-chih หรือ Wang Ch'uan-shan, ค.ศ. 1619–1692) ปัญญาชนเหล่านี้ต่อต้านแนวโน้มภูมิปัญญาสมัยหมิงที่เน้นหนักเรื่องนามธรรมและอภิปรัชญา บรรยายศาสตร์ภูมิปัญญาแบบใหม่ยังการศึกษาต่อคลาสสิก การสืบค้นตำราตามหลักฐานและการนำความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์แก่สังคม ปัญญาชนจีนศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจนถึงลักษณะเนื้อแท้จริงแท้เพียงใด และศึกษาเนื้อหาของตำราคลาสสิก การศึกษาตำราคลาสสิกเป็นการศึกษาวิทยาการโบราณที่เปิดหนทางกว้างให้แก่สำนักวิชาการค้นคว้าตามประสบการณ์ (School of Empirical Research) ในกลางสมัยชิง เพราะก่อนศึกษาตำราคลาสสิก ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ ระบบเสียงในภาษา (Phonology) ศึกษาความหมายของศัพท์บัญญัติและความสัมพันธ์ระหว่างภาษาความคิดกับพฤติกรรม (Semantics of technical terms) ศึกษาภาษา คำและกฎหมายของภาษา (Philology) และศึกษาภาระเบี่ยงช้อบังคับและสถาบันของยุคโบราณ

กฎเหียนอู่ ได้สนับสนุนการศึกษาแนวทางสมัยยืน ไม่นิยมความคิดเห็นของทางหยาด ทึบมิงที่ล้วนทำให้ปัญญาชนในสมัยหมิงอ่อนแอ เขาเห็นว่า ความอ่อนแอกองราชวงศ์หมิงมีสาเหตุ หนึ่งมาจากการฝึกให้ในอำนาจและอำนาจหน้าที่ของส่วนกลาง เขาได้เสนอให้มีการกระจายอำนาจ และเสริมการปกครองท้องถิ่นให้เข้มแข็ง แม้จะนิ่งการเสนอมาตรการบางประการของระบบศักดินา สวยงามก็ตาม ใช้การตั้งศึกษาค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์และยืดถือ ปฏิบัติตามคำสอนคือธรรมของลัทธิเชือดังเดิม เขายังเสนอว่า การที่ปัญญาชนนิยมใช้ภาษาคลิป เป็นความเห็นแก่ตัวที่หวังเกียรติยศซึ่งเสียงมากกว่าจะหังความก้าวหน้าทางวิชาการ เขาได้เริ่ม วิธีการศึกษา เป็นการค้นคว้าและใช้อุดมคติใหม่ของกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์และการศึกษาเพื่อ หวังประโยชน์จากความรู้ โดยเฉพาะวิธีการศึกษาด้วยการพิสูจน์ (Inductive method) ที่นักวิจารณ์ ตำราใช้อย่างได้ผลยิ่งในระยะเวลาต่อมา เขายังเป็นผู้นำความเคลื่อนไหวเพื่อการศึกษาวิจัยอย่าง วิเคราะห์วิจารณ์และประเมินตำราซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของการศึกษาสมัยชิง

เหียนโยจุ นี้ชื่อเลียงมากในฐานะผู้ศึกษาค้นคว้าจนพบว่า “Documents of the Shang Dynasty” (“เอกสารราชวงศ์ช่าง”) ในตำราคลาสสิกว่าด้วยประวัติศาสตร์ (Book of History) เป็นเอกสารปลอมแปลง เอกสารนี้ใช้ในการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการมหา吏ร้อยปีแล้ว บทวิจารณ์ในตำนานนี้سانุคิษย์ของเชือชือ คุ้งอันกัว (K'ung An-kuo) แต่งกู้ภูมิศึกษาไว้เคราะห์ วิจารณ์อย่างละเอียด วงการวิชาการเกิดความตื่นตัว ตรวจสอบตำราคลาสสิกและตำราปรัชญา ทั้งปวงอย่างที่ไม่เคยหาญกล้าและมาก่อน สวนหูเหวย (Hu wei) ค้นพบว่าแผนผังภาพในตำรา คลาสสิกไหรศาสตร์ (Book of Changes) เป็นผลงานของลัทธิเต้าที่เสริมตำราคลาสสิกในระยะ เวลาต่อมา แผนผังเหล่านี้ ลัทธิเชือใหม่ใช้เป็นพื้นฐานแห่งทฤษฎี แม้ตำราคลาสสิก ไหรศาสตร์ กู้ภูมิอ้างอิงโดยตลอด โดยที่หูเหวยเองเห็นว่า ตำราเล่มนี้เป็นของนักบัวเต้าเชือ เชินถาน (Ch'en T'u'an, ประมาณ ค.ศ. 906-989) มิได้เป็นตำราของเชือ การที่ลัทธิเชือใหม่ อ้างหลักฐานเหล่านี้ จึงไม่เป็นการสมควรที่จะนับลัทธิเชือใหม่เป็นลัทธิเชือแต่อย่างใด หูเหวยได้ ย้ำด้วยว่าการแสวงหาสัจจะมีหลายวิถีทาง ไม่จำเป็นต้องเจริญร้อยตามวิถีทางของปัญญาณสมัยช่อง

หวงจุงสี เป็นนักประวัติศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ผู้ใจมีความคิดของสมัยที่มีอย่างรุนแรง เขายังได้เรียกร้องให้มีการอ่านอย่างกว้างขวางและใช้ความรู้อย่างถูกต้องเพื่อประโยชน์สุขของสังคม เขายังโจมตีการปกครองที่มิได้ดำเนินไปตามครุรพลของวิถีทางคติเชือ เขายังเสนอให้ใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครองและตรวจสอบความเห็นแก่ตัวและการใช้อำนาจโดยมีขอบเขตของเหล่าข้าราชการ หวง เป็นนักวิชาการตำราคลาสสิกที่มีความสามารถยิ่ง แต่เขาก็สนใจศึกษาอีกด้วยที่ใกล้ตัวมากกว่าอดีต ที่ใกล้ตัวแบบที่ปัญญาชนนิยมศึกษาจนกลایเป็นการศึกษาเรื่องโบราณไป หวงยังสนใจศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ปฏิทิน ภูมิศาสตร์ ศึกษาวิจารณ์ตำราคลาสสิก วรรณคดีและปรัชญา

แต่เวิร์กการศึกษาของหวงเป็นเวิร์กการของนักประวัติศาสตร์ หวงจุ่งสีเป็นบุรุษผู้เรื่องนามยิ่งในประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาจีน เพราะเป็นผู้เผยแพร่สมพسانวิชาการกว้างขวางหลากหลายแบบจูสีเข้ากับความสนใจอย่างตื้นตัวยิ่งในกิจกรรมร่วมสมัยแบบสำนักวิชาการหวานหยาง晦明 หวงจุ่งสีได้แต่งหนังสือเกี่ยวกับร้อยแก้วสมัย晦明ที่เข้าได้คัดตัดตอนมาเป็นจำนวนมาก (Anthology) และได้แต่งหนังสือเรื่อง Ming-ju hsüeh-an (Survey of Ming Confucian Philosophy) ซึ่งเป็นผลงานยิ่งใหญ่ เป็นครั้งแรกที่มีการแสดงความพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ และเป็นการศึกษาวิจารณ์ หวงจุ่งสีแต่งอีกเรื่องคือ A Plan for the Prince วิเคราะห์ความอ่อนแอกองการเมืองและเศรษฐกิจของจีนสมัยศตวรรษที่ 17 โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าแบบประวัติศาสตร์

หวงจุ่งสีสมีสำนักศิษย์อีกมาก-manyที่มีชื่อเลียงทางการศึกษาทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะสำนักวิชาการประวัติศาสตร์เจ้อเจียงตะวันออก (Eastern Chekiang historical school) ซึ่งสนับสนุนคุณค่าของการศึกษาประวัติศาสตร์โบราณและสมัยที่ใกล้ตัว และรักษาทัศนคติเชิงซึ่งกันที่เห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์มีผลต่อพฤติกรรมของรัฐบาล หวานชื่อถุง (Wan Ssu-tung) สำนักศิษย์สำคัญของหวงจุ่งสี มีความเห็นคล้ายตามนั้น เขาได้แต่งหนังสือชื่อเรื่องหนึ่งชื่อ Draft of History of the Ming นับเป็นนักประวัติศาสตร์ท่านแรกที่แต่งประวัติศาสตร์ราชวงศ์ (Dynastic history) จนจบสมบูรณ์นับตั้งแต่คนแรกสุดแต่งคือ ชื่อมาเฉียน และปันกุสัยยั่น

เหยินหยวน (Yen Yüan, ค.ศ. 1637-1704) และหลีกุง (Li Kung, ค.ศ. 1659-1733) ได้วิจารณ์ความคิดปรัชญาของสำนักวิชาการเฉิง-จู และการศึกษาตามแนวสมัยยั่น (Han Learning) โดยเฉพาะสำนักวิชาการเฉิง-จูที่ได้รับอิทธิพลพุทธและเต้าในการนิยมปลีกิจเวกเจริญการงาน (Quietism) และวิจารณ์ว่า ความคิดเรื่องราตุแท้ของมนุษย์ของสำนักวิชาการ เฉิง-จู นั้นเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง เพราะการแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างเด่นชัดระหว่างลักษณะแห่งทางกายของมนุษย์กับลักษณะศีลธรรมของมนุษย์ที่สวรรค์ประทานมานั้น เป็นการแบ่งแยกที่ทำให้เกิดความเชื่อว่า ลักษณะตามความเป็นจริงของมนุษย์เป็นลักษณะชั่ว ความประณีตทางกายของเข้าต้องถูกชั่มเพื่อให้เกิดลักษณะดีตามอุดมคติโดยวิธีการฝึกอบรมจิตปฏิบัติสมาร์ต ความคิดของสำนักเฉิง-จูไม่ถูกต้อง เพราะสำนักนี้主张ไว้ซึ่งความคิดเรื่องทวิภาคระหว่างหลักการ (Li, Principle) กับพลังสาร (Ch'i, Material force) ตามครรลองของทวิภาค ราตุแท้ของมนุษย์ที่แท้จริงจะพ้นสภาพโลกที่มีการปูรุ่งแต่งได้ ความคิดเช่นนี้ เหยินหยวนถือว่าเป็นความคิดที่ผิดมาก

หวงฟูจือ เขายังเป็นนักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ที่ออกห่างจากบ้านเมือง เขายังคงความคิดความรู้สึกที่เป็นปฏิบัติจริงมาก ความสามารถของเขามิ่งเป็นที่ประ賛ในสมัยที่เขามีชีวิต ทว่า เลื่องลือมากเมื่อถึง 200 ปีต่อมา หวงฟูจือไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นเรื่องอุดมคติและความนิยมเรื่องความคิดความรู้สึกของสำนักวิชาหวานหยาง晦明 เขายังคงความคิดของจากใจมากกว่า โดย

ยึดถือเป็นความคิดพื้นฐานของเขาเอง หลวงปู่จิอโจมตีความคิดเห็นเรื่องหลักการทั้งปวงดำรงอยู่ เหนือรูปลักษณ์ของสาร (Material forms) เข้าได้สร้างหลักปรัชญาของเขาว่าด้วยความ สัมพันธ์ระหว่างความประณานาของมนุษย์กับหลักการอันชอบด้วยเหตุผล (Rational principle) เขาก็อ่าวบทบาทหน้าที่ (Function) เป็นเครื่องซ้ำดูรูปลักษณ์ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด มิใช่หลักการที่เป็น นามธรรม จะพิจารณาทั้งบทบาทหน้าที่และรูปลักษณ์ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นเรื่องแยกออกจากกันมิได้ ตามคติของ他自己 มนุษยธรรมและความประพฤติถูกต้องดีงาม (Righteousness) จะต้องถูกพิจารณาว่า มีบทบาทหน้าที่เสมอตัวโดยเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองในการอภิบาลราชภูมิและกำหนดระเบียบช้อ บังคับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง หลวงปู่จิอโจมจิตสำนึกรุนแรงต่อสังคม เขาก็อ่าว รัฐบาลต้องมีจุดประสงค์สำคัญที่จะต้อง doğร่างไว้ซึ่งประชาชนและอารยธรรมเป็นเบื้องต้น เป็นการ รักษาแผ่นดินไว้ ก่อนที่จะดำเนินถึงหลักมนุษยธรรมและความประพฤติอันถูกต้องดีงาม

หลวงปู่จิอโจมเชื่อว่า สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางประวัติศาสตร์คือเงื่อนไขสำคัญที่ จะทำให้เกิดอุดมคติของระบบการเมืองและเศรษฐกิจชั้น สถาบันทั้งปวงย่อมมีความเหมาะสมกับ สัญชาติของมันเท่านั้น ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใดที่จะพยายามห่วงคืนสู่สถาบันแห่งอดีต เพราะเงื่อนไขของกาลเวลาอย่ามีความแตกต่างกัน สิ่งที่ควรปฏิบัติคือ การปรับปรุงตนเองตามสภาพสิ่ง แวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงโดยมีการประนองกับสถาบันที่ดำรงอยู่เดิมที่แม้จะมีความบกพร่องตาม ความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ก็ตาม หลวงปู่จิอโจมเชื่อมั่นว่า ความอยู่ดีกินดีจะทำให้เกิด ความเจริญก้าวหน้า เขาจึงสนับสนุนให้มีชีวิตที่มั่นคง พึงพอใจในปัจจัยสี่ในการครองชีพ มีการ พัฒนาทรัพยากรในแผ่นดิน และมีการค้าขายทั้งภายในและภายนอกจักรวรรดิ รัฐต้องถือประโยชน์ สุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง มิใช่คำนึงถึงแต่ราชวงศ์หรือวีรบุรุษผู้หาญกล้า ความคิดเห็นเช่นนั้น แสดงชัดเจนว่า หลวงปู่จิอโจมเป็นคนนิยมชาติ ต่อต้านราชวงศ์曼ู พระเจ้าคอมมิวนิสต์ยกย่องเขา มากกว่าเป็นผู้ที่รักชาติและนิยมชาติผู้ยิ่งใหญ่ (Great patriot and nationalist)

หลวงปู่จิอโจมแนะนำว่า ประวัติศาสตร์มีแบบอย่าง (Pattern) เป็นวัฏจักร มากกว่าจะเป็นแบบอย่างของความเจริญก้าวหน้า (Progress) หรือวิวัฒนาการ (Evolution) บรรคนะของหลวงปู่จิอโจมต่อประวัติศาสตร์ทันสมัยมาก เช้าไม่ยอมรับอำนาจอันลึกลับเป็นปาฏิหาริย์ และโชคชะตาลิขิตว่ามีอิทธิพลต่อวิถีทางประวัติศาสตร์ เขายังเสริมบรรคนะที่ว่า ประวัติศาสตร์จะ ดำเนินไปในทิศทางอย่างมีระเบียบไม่มีหยุดยั้งโดยสมัยต่อมาจะต้องดีกว่าสมัยเดิมก่อนนั้น จึงไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องพื้นฟูสถาบันหลักสมัยโบราณขึ้นมาใช้ในสมัยใหม่ แต่ละยุคสมัย สถาบันย่อม มีคุณลักษณะและเกิดขึ้นตามความจำเป็น สังคมต้องก้าวหน้าต่อไปอย่างสืบต่อเนื่อง บรรคนะของ เขายังนี้ โดยเนื้อแท้แล้ว ย่อมขัดแย้งเป็นตรงกันข้ามกับแบบอย่างหรือทฤษฎีประวัติศาสตร์ว่าด้วย วัฏจักรที่ว่า สังคมย่อมมีระเบียบแบบแผน (Order) แล้วก็เสื่อมจนท้ายสุดขาดระเบียบแบบแผน

(Disorder) หมุนเวียนไปตามวัฏจักร หวานพูจิอธิบายเบื้องต้นความไม่ระเบียบแบบแผนของความคิดเห็นจากสภาพความมีอยู่ในโลกที่ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ความไม่ระเบียบแบบแผนจะก่อให้เกิดข้อความที่ไม่สอดคล้องกัน

หวานจึงสืบต่อเรื่องความคิดเห็นของหวานพูจิว่า “ไม่มีหลักการใดที่จะแยกออกจากสรรพสิ่งได้ การพัฒนาลักษณะแห่งจริงของความประพฤติประจำวันเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้บรรลุถึงชีวิตความสมบูรณ์เพียบพร้อมทางศิลธรรมจรรยาได้ ความคิดเห็นของภูมิปัญญาตามแนวทางการศึกษาสมัยยุคปัจจุบันมีความโดยเด่นมาก กระแสความคิดเห็นอ่อนล้าวนเป็นกระแสรอง ที่นับว่าสำคัญคือ ความคิดเห็นของสำนักวิชาการค้นคว้าตามประสบการณ์ (K'uo-cheng hsueh, School of Empirical Research) สำนักนี้เติบใหญ่ในกลางสมัยชิง สามารถครอบคลุมปัญญานและแม้แต่พระราชสำนัก

สำนักวิชาการค้นคว้าส่งเสริมความรู้เพื่อความรู้ ไม่ใช่ใจประโภชนอันพึงได้รับจากความรู้ สำนักนี้มุ่งศึกษาค้นคว้า (Research) อารยธรรมจีนทุกแขนงทุกมุมอย่างละเอียดลึกซึ้งทั่วถึงด้วยความมุ่งหมายเที่ยงตรง ปราศจากความอคติ มีแต่จิตใจที่เปิดกว้างและตื่นตัวที่จะแสวงหาความรู้ ความรู้หลักที่สนใจแสวงหาคือ ตำราคคลาสสิกและสาขาวิชาการอื่น ๆ สำนักวิชาการค้นคว้าได้ใช้วิธีการศึกษาหาข้อมูลเพื่อพิสูจน์ความจริง (Inductive method) กันทั่วคือ สืบค้นหลักฐานจากแหล่งหากหาด แล้วใช้หลักฐานทดลองข้อสมมุติฐานหากหาดว่ามีความน่าจะเป็นไปได้เพียงใด คำชี้แจงของสำนักวิชาการนี้คือ “จะถือสัจจะจากข้อพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมจริงแท้และยึดมั่นที่จะไม่เชื่อถือโดยปราศจากข้อพิสูจน์” (“to get at the truth thro’ concrete proof and to hold to no belief without it”)³¹ สำนักวิชาการนี้อีกว่า ควรศึกษาตำราโบราณและพยายามเข้าใจ แล้วจะค้นพบความแปลกลปอมและพบเรื่องราวหลายเรื่องที่เคยสูญหายไป มีการศึกษาค้นคว้าตำรา ถกเถียงความหมายที่ไม่แน่นอนของคำที่ใช้ในตำราสมัยโบราณ และเชื่อมความเรึงขนาดยาวเรื่องความหมายของคำ การศึกษาค้นคว้าจะเอียงดูนี้ ห้ายสุดก็กล่าวเป็นการศึกษาเรื่องที่เป็นนามธรรมไป การศึกษาขยายวงกว้างไปถึงวิทยาการตะวันตก คือ คณิตศาสตร์ ตารางศาสตร์ ตามหลักคณิตศาสตร์ (Mathematical astronomy) มีการตั้งกฎเกณฑ์เพื่อทดสอบความจริงแท้ของตำราคคลาสสิก สืบค้นจุดบกพร่องจากคัมภีร์ตำรา เป็นการท้าทายความคิดอันดั่งมั่นของลักษณะจีโนทิป นักวิชาการของสำนักวิชาการค้นคว้ามีได้ให้ความสำคัญแก่การเป็นผู้รู้ผู้ทรงธรรมหรือความเป็นปรัชญาเมือง (Sagehood) ตามคติของหวานพูจิ หากแต่สูงที่จะเป็นผู้รู้ทางโลกและเป็นผู้มีวิชาชีพในการศึกษาตำรามากกว่า

สำนักวิชาการค้นคว้ามีการตั้งเป็นชมรมสมาคมวิชาการ (Scholarly association) ชมรมสมาคมกวี (Poetry societies) พิมพ์เผยแพร่หนังสือทางากและรวบรวมหนังสือเป็นจำนวนมาก ผลงานยิ่งใหญ่ที่สุดของสำนักวิชาการค้นคว้าคือ การรวบรวมผลงานครั้งใหญ่ในชื่อ Ssu-k'u ch'üan-shu (the Complete Works of the Four Treasuries) รวบรวมตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือติดตาม

กรรมวิธีของสำนักวิชาการค้นคว้า ผลงานนี้เป็นของปัญญาชนชั้น (ศึกษาตามแนวทางสมัยยั่งยืน) 300 ท่าน ร่วมกันผลิตผลงาน 3,457 เรื่อง จากหนังสือชุด 79,070 ชุด ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง ผลงานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความริบัติอยุตสำาหรและความรู้ความสามารถมากของปัญญาชนตลอดจนแสดงให้เห็นถึงการใช้ร้อยแนวทางนานมายในการศึกษาค้นคว้า ปัญญาชนเพียงพอใจที่จะทำงาน เช่นนี้ ด้วยเชื่อว่าเป็นหนทางหนึ่งที่สามารถจะทำงานวิชาการได้อย่างปลอดภัยจากการเมือง และได้เกียรติยศซึ่งเสียงทางวิชาการ การศึกษาอันยาวนานย่อ้มทำให้ปัญญาชนขาดลอยไปจากโลกแห่งความเป็นจริง และทำให้บ้านเมืองขาดคนดีมีฝีมือในการรับใช้ชาติไป ปัญญาชนໄ่าวิชาการจนขาดความสนใจและจิตสำนึกที่จะรับผิดชอบต่อสังคมทำให้เกิดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงระบาดหนักซึ่งเป็นสิ่งที่ปัญญาชนเองเคยมีความกังวลครับที่จะแก้ไข ปัญญาชนกล้ายเป็นคนดูบุคคลผู้ส่งเสริมให้เกิดความชั่วร้ายในสังคมโดยปริยาย ทั้ง ๆ ที่เคยมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดสิ่งชั่วร้าย

ปัญญาชนสำคัญของสำนักวิชาการค้นคว้าตามประสาการณ์มี 2 คน คือ ทุยตุง (Hui Tung, พ.ศ. 1697-1758) และไตเจิน (Tai Chen, พ.ศ. 1724-1777) ต่างตั้งสำนักวิชาการของตนขึ้น ทุยตุงมีหลักการว่า “สิ่งใดที่โบราณต้องเป็นสิ่งที่แท้จริงและสิ่งใดที่เป็นของสมัยยั่งต้องดี” (“That which is ancient must be authentic and that which is of the Han must be good”) ทุยตุงนับถือการศึกษาแนวทางสมัยยั่งยืนมาก จนทำให้สำนักวิชาการของเขามีความมั่นคง การวินิจฉัยขาด วินัย มุ่งพิสูจน์ว่าเป็นผลงานสมัยยั่งหรือไม่ หากกว่าจะพิสูจน์ว่า ผลงานนั้นเป็นผลงานจริงหรือปลอม สำนักวิชาการไตเจินมีบทบาททางวิชาการเด่นกว่าสำนักของทุยตุง

ไตเจิน เป็นนักคิด ปัญญาและนักวิชาการผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของสมัยชิง เช่นไม่ได้ติดหรือนิยมสำนักวิชาการใดโดยปราศจากหลักฐานพิสูจน์ผลสรุป เช่นมุ่งให้ผลงานของเขามีความเที่ยงตรง ปราศจากความอคติ อารมณ์ความคิดความรู้สึกส่วนตัว และพยายามแสวงหาสิ่งโดยสืบสวนสืบคันข้อเท็จจริงโดยไม่อุปถัมภ์ส่งเสริมสำนักวิชาการใด เชایดมั่นแต่เพียงว่าจะไม่หลงมัวเมาไม่ยึดมั่นความคิดหรือสิ่งใด ไตเจินเป็นคนมีพรสวรรค์ในการตั้งข้อสังเกตที่แหลมคมและมีชั้วินิจฉัยที่ดีในการสืบสวนสืบคันสิ่งใด ๆ วิทยาการสาขาที่เขามีความชำนาญได้แก่ นิรุกติศาสตร์ ปฏิทิน คณิตศาสตร์ ระบบการจ่ายน้ำและภูมิศาสตร์ซึ่งล้วนเป็นวิทยาการที่นิยมศึกษามาแล้วทั้งนั้น ไตเจินมีหลักปรัชญาว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างความประณานาของมนุษย์กับหลักการอันชอบด้วยเหตุผล ไตเจินได้พัฒนาทฤษฎีว่าด้วยความรู้สึกและความประณานาของมนุษย์ เช่นคิดว่า ลักษณะจี๋อ ใหม่ได้ยืนหยัดว่า จิตประโภคด้วยหลักการของสรพลี และการฝึกอบรมจิตจะสามารถทำให้ได้รับหลักการแห่งสรพลีได้ ความคิดเห็นเช่นนี้ ไตเจินถือว่าเป็นการซักนำมนุษย์ให้ออกห่างจากการศึกษาสิ่งทั้งหลายไปสู่การพิจารณาสอบสวนทวนหน้าหลังและนิยมอ่านใจอันลึกเป็นปาฏิหาริย์

トイเจนว่า สิ่งที่พากชงจื่อใหม่เรียกว่าหลักการ อาจจะเป็นเพียงเรื่องของอารมณ์ ความรู้สึก (Subjective) เพราะหลักการนั้น โดยเนื้อแท้แล้ว จะพบได้เฉพาะในสรพสิ่งและจะศึกษาได้เฉพาะเมื่อมีการศึกษาที่ปลดจากความคิดอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น ต้องสังเกตและวิเคราะห์อย่างระมัดระวัง อีกทั้งต้องยอมให้ผลของการทดสอบแสดงออกมาเพื่อขึ้นตัวว่า ผลงานนี้ได้รับการยืนยันตรงกันโดยผู้อื่นที่ได้ตั้งข้อสังเกตหรือไม่ อาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งที่トイเจนศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องกิจกรรมของมนุษย์ดังที่ตำราคลาสสิกมีแต่เรื่องทำงานนั้น トイเจนเป็นตัวอย่างผู้แทนที่ดีที่สุดของการศึกษาแนวสมัยยืน เขายังได้แยกคนengรูปสู่แนววิชาการแบบเต็มคือ ศึกษาตำราคลาสสิก เป็นหลัก ผลงานยังใหญ่ของเขาก็คือ **The Elucidation of the Meaning of Words** โดยศึกษา ตำราคลาสสิกของเม่งจื่อ กรรมวิธีการค้นคว้าของトイเจนและวิทยาการที่เขามาญ มืออิทธิพลต่อ แวดวงวิชาการอย่างใหญ่หลวง วิธีการสืบสวนสืบค้นของเขานำไปไกลกว้างกว่ากรรมวิธีของปัญญาชนยั่น จนต้องเรียกว่าเป็นการศึกษาแบบสมัยยืน (Ch'ing Learning)

トイเจน เหยินหยวน และหลีกุง มืออิทธิพลต่อยุคสมัยของพากษาเอง โดยเฉพาะอิทธิพล ทางด้านวิชาการ ส่วนความคิดเห็นปรัชญาไม่ใครจะมืออิทธิพล เพราะเป็นเรื่องลึกซึ้งต้องเรียนรู้มาก หาผู้สืบท่องความคิดได้น้อย อาจจะกล่าวได้ว่า นักนิยมลัทธิชิงจื้อในสมัยชิงได้พยายามที่จะเป็นอิสระ ปลดออกจากอิทธิพลของความคิดปรัชญาของสมัยชองและสมัยหมิง แต่ก็ยังไม่พ้นที่จะตกอยู่ใต้ อิทธิพลจิตวิญญาณของนักนิยมของจื่อใหม่ นักนิยมชิงจื้อใหม่สมัยชิงมีได้แยกกระแสความคิดปรัชญา และมีได้คันபகുമിപ്പുഷ്യാใหม่แต่อย่างใด แรงผลักดันเป็นพื้นฐานคือ การหวนคืนเพื่อค้นหาและ พ้นฟุ ความจริงโบราณที่มีความบริสุทธิ์ทมดจด ปัญญาชนสมัยชิงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะตี ความหมาย ความรู้และจัดพิมพ์ตำราเผยแพร่ก่อการอรรถเมือง เป็นผลผลอยได้ทำให้การศึกษา อาภัยอรรถเมืองในปัจจุบันง่ายขึ้นสะดวกขึ้นมาก

เมื่อราชวงศ์ชิงโภกจัลจัลสิ้นสุดอำนาจ ปัญญาชนจีนสนใจศึกษาอาภัยอรรถเมืองมากด้วย ความมุ่งหมายที่จะใช้เป็นเหตุผลข้ออ้างในการล้มล้างราชวงศ์ สถานการณ์บ้านเมืองที่มีกบฏครั้งใหญ่เกิดขึ้นหลายครั้งติดต่อกันและกัยตะวันตกคุกคามล้วนถูกพิจารณาว่าเป็นไปตามแบบอย่าง วัฎจักรคือ มีความเปลี่ยนแปลงและการท้าทายด้วยปรัชญาที่มีลักษณะเป็นตรองกันข้าม ราชวงศ์ชิง มองสถานการณ์ด้วยความรู้สึกมั่นใจยิ่งขึ้นว่า ลัทธิชิงจื้อเป็นลัทธิของคนจีนดังที่น้าเป็นของปลา กบภูที่เกิดขึ้นกับพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับลัทธินิยม ดังเช่น กบภูบัวขาวข้องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ กบภูไทยผิงเกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์

อย่างไรก็ตาม ลัทธิชิงจื้อยังคงเป็นจริยธรรมที่มีมนุษยธรรมเด่นสุด ปลดจากลักษณะ ของศาสนาที่นิยมอำนาจล้วนเป็นปาฏิหาริย์และนิยมเทพประธาน ภูมิปัญญาจีนในสมัยชิงมีเอกลักษณ์ คือ การแสวงหาความรู้ว้างขวางหลากหลายและความคิดที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ แต่มีได้สนใจ

ความรู้ตะวันตก ทั้ง ๆ ที่มีคนนักบ้าชาร์ลส์ตันนิกายเยซูวิตมาช้านานตั้งแต่ต้นสมัยชิ้งแล้ว การเข้ารึกลับทำให้รู้และปัญญาชนจึงมองว่า ศาสนาคริสต์เป็นลัทธิอุบاثร์และวิทยาการตะวันตกคุกคาม อารยธรรมจีน จริงอยู่ มีปัญญาชนจีนหลายคนสนใจวิทยาการตะวันตก เช่น คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ แต่ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบกับคณิตศาสตร์และดาราศาสตร์แบบจีนที่ถูกละเอียดรายละเอียด แต่ต้องการแสดงให้เห็นว่า วิทยาการจีนมีความเริ่มและมีคุณวิเศษมากกว่า วิทยาการตะวันตกล้วนได้รับอิทธิพลความรู้ไปจากจีน คนนักบ้าชาร์ลส์ตันนิกายเยซูวิตเองได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า การที่นักนิยมชีวจีโน่สันใจวิทยาการตะวันตกเป็นเพราะต้องศึกษาอย่างหนักหน่วงเพื่อหวังเป็นเจ้าคนนายคน จนไม่มีเวลาเหลือพอที่จะสนใจความรู้อื่นนอกเหนือจากความรู้ของตำราคลาสสิก นักปฏิรูปที่นิยมชีวจีโน่ได้เคยวิจารณ์ว่า การศึกษาและขีดความสามารถของชนชั้นผู้มีการศึกษาล้วนมีขอบเขตจำกัดอยู่ที่ชนิดของระบบสถาบันเดียวเป็นข้าราชการพลเรือน ในสังคมข้าราชการ ถ้าไม่รับราชการก็ไม่มีอาชีพอื่นใดเป็นทางเลือก

ตั้งแต่สมัยหมิง (Ming, ค.ศ. 1368–1644) จีนเจริญก้าวหน้าแต่ความเปลี่ยนแปลงดำเนินไปมากกว่าโลกตะวันตกและมีขีดคันน้อยกว่า คนจีนมีความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ทั่วโลก พลานุภาพของจีนและความเหนือกว่าของอารยธรรมจีน การศึกษาเล่าเรียนและการพัฒนาภูมิปัญญาจีน ล้วนหมายมุ่งไปสู่คลังแห่งวิทยาการคือ ตำราคลาสสิก

การที่ปัญญาชนจีนในสมัยชิงมุ่งศึกษาอารยธรรมจีโนย่างจริงจัง จนเกือบจะไม่มีการวิพากษ์วิจารณ์ข้อดีข้อเสียของอารยธรรม แม้แต่ปัญญาชนกลุ่มน้อยที่มีหัวคิดริเริ่มก็ไม่พ้นไปจากวิถีทางการศึกษาแบบนั้น เป็นการแสดงให้เห็นชัดว่า การศึกษาของจีนอยู่ภายใต้ขอบเขตของอารยธรรมจีน ไม่มีความคิดอื่นใดที่จะล้มล้างอารยธรรมจีน จึงไม่มีความสนใจโลกภายนอก การที่ราชวงศ์ชิงสนับสนุนการศึกษาตำราคลาสสิกยิ่งเป็นการเสริมความมั่นใจแก่ปัญญาชนที่จะคิดภาคภูมิใจในคุณวิเศษแห่งอารยธรรมจีน พึ่งพาใจในภูมิปัญญาจีน อีกเมื่อกับความกินดีอยู่ดี ราชวงศ์ชิงประสบความสำเร็จในการปกครองจีนได้อย่างสงบสุขและมั่งมีศรีสุข ประชากรเพิ่มพูน ศิลปกรรมรุ่งเรืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน นักวิชาการปัญญาชนจีนดีมีด้วยกันความยิ่งใหญ่และความเจริญของจีนที่สามารถตระหนักรู้จากประวัติศาสตร์ วรรณคดีและวิถีชีวิตจีน ความนิยมชาติพันธุ์ของตน (Ethnocentrism) และนิยมสนใจจีนเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งในสากลโลก (Sinocentrism) กล้ายเป็นเครื่องกีดกันมิให้จีนตื่นขึ้นมาดูโลกภายนอกว่าหมูนไปถึงไหนและเปลี่ยนแปลงไปนานแล้วเพียงใด ความเปลี่ยนแปลงอันได้ต้องเกิดขึ้นภายในขอบเขตพรมแดน อารยธรรมจีน เทมาะสมกับระบบที่เป็นแบบแผนอันตั้งมั่นแล้ว แบบอย่างดีงามในอุดมคติอยู่ที่ต้องมีได้อยู่ที่อนาคตแบบความคิดของชาวตะวันตก จีนไม่มีอุดมคติความก้าวหน้าเพื่อสิ่งที่ดีขึ้น

ปัญญาชนยกที่จะเชื่อว่า วิทยาการตะวันตกจะมีคุณวิเศษเหนืออารยธรรมจีน และมีได้ถือว่าชาวตะวันตกเป็นภัยคุกคามต่อนโยงอย่างแท้จริง เพียงใช้นักบุญคริสต์ไม่กี่คนแก้ปัญหาภัยตะวันตกก็เป็นการเพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้พลกำลังแต่อย่างใด ความพึงพอใจในการยึดรัฐ เช่นนั้นทำให้ปัญญาชนขาดวิสัยทัศน์ มิได้คาดคิดภัยตะวันตกจะเป็นภัยใหญ่หลวงที่สามารถจะลิดรอนอำนาจอธิบดีโดย บูรณะพทางดินแดนและสามารถจะทำลายอารยธรรมจีนได้ อาจจะกล่าวได้ว่า สาเหตุแท้จริงของความตกลงต่อของจักรวรรดิจีนในศตวรรษที่ 19 มาจากความชงกังน้อยกับที่ของภูมิปัญญาจีน อันสืบเนื่องมาจากการที่จีนมีราชวงศ์ต่างด้าวปกครอง และราชวงศ์ซึ่งเองก็ถูกจารีตประเพณีจีนที่เข้มงวดครอบงำอีกด้วยนั่น ในขณะที่โลกตะวันตกมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเมืองการปกครองและเศรษฐกิจก้าวล้ำหน้าจีนไปไกลแล้ว โศกนาฏกรรมจีนจึงเกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1840-1943 เป็นหนึ่งร้อยปีแห่งความอุปยศสำหรับจีนอย่างมากที่จะลบออกไปจากประวัติศาสตร์ได้

3. อักษรศาสตร์

ราชวงศ์ซึ่งเป็นราชวงศ์ต่างด้าว ได้ครอบครองจีนโดยใช้วิธีการรบ ผู้ปกครองเป็นชนชั้นนักรบที่เป็นส่วนใหญ่ จำเป็นต้องอาศัยชนชั้นปัญญาชนบัณฑิตจีนเป็นชนชั้นผู้ปกครอง ราชวงศ์จึงต้องพยายามทำให้ปัญญาชนจีนยอมรับและสนับสนุนราชวงศ์ในการปกครองก่อนเป็นเบื้องต้น ราชวงศ์ได้ใช้มาตรการนานัปการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ที่สำคัญคือ การยกย่องให้เกียรติและอำนาจหน้าที่แก่ชนชั้นบัณฑิตทั้งที่เป็นข้าราชการซึ่งเป็นกลุ่มน้อย ทั้งที่เป็นนักวิชาการปัญญาชน นักอักษรศาสตร์และศิลปินซึ่งก็เป็นกลุ่มน้อยเช่นเดียวกัน และทั้งที่เป็นปัญญาชนผู้นำห้องถีนซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ของชนชั้นบัณฑิต ราชวงศ์ซึ่งสนับสนุนวิชาการสาขาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง เป็นการศึกษาตามแนวทางสมัยยัง ศึกษาและแต่งวรรณคดีตามแบบอย่างตำราคลาสสิก ศึกษาและแต่งกวีนิพนธ์ตามแบบอย่างบรมครุสมัยถังและส่งเสริมการศึกษาและสร้างสรรค์ศิลปกรรมตามแบบอย่างสมัยช่อง แบบอย่างการศึกษาอื่นที่อ่อนกว่า ราชวงศ์ซึ่งสนับสนุนการศึกษาตามสำนักวิชาการ (Academies) ที่มีอยู่ทั่วไปทั้งแผ่นดินโดยมีข้อแม้แต่เพียงว่า สำนักวิชาการเหล่านั้นต้องไม่มีความเคลื่อนไหวและมีกิจกรรมด้วยจุดประสงค์ทางการเมือง บทบาทราชวงศ์ในแวดวงการศึกษาเด่นชัดมากจนมีทรงพระทัยทั่วไปว่า “กิจกรรมทั้งปวงล้วนไม่มีคุณค่า ยกเว้นการศึกษาเท่านั้นที่สูงส่ง”³²

ราชวงศ์ได้เชือเชิญปัญญาชนจีนให้เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์การศึกษาวิทยาการสาขาต่าง ๆ สร้างสรรค์วรรณคดีและศิลปกรรม เพื่อเป็นการอstrarงไว้ซึ่งอารยธรรมจีนและเป็นการสร้างสรรค์สืบต่ออารยธรรมจีน กิจกรรมทุกด้านดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ราชการสนับสนุนและอุปถัมภ์ แม้จะถือเป็นกิจกรรมที่เติบใหญ่ในพระบรมราชูปถัมภ์ จักรพรรดิและราชวงศ์เป็น

แผนนำในการพัฒนาศิลปวิทยาการจีน จักรพรรดิและพระบรมวงศานุวงศ์ล้วนทรงศึกษาวิทยาการตามแนวทางของปัญญาชนจีน บรรดาพระอาจารย์ส่วนใหญ่เป็นปัญญาชนจีนถวายพระอักษรศิลปวิทยาการ และภาษาจีนแต่จักรพรรดิและพระบรมวงศานุวงศ์จะทรงพระปรีชาสามารถในอารยธรรมจีนยิ่งกว่าวัฒนธรรมแม่น้ำของพระองค์เอง บางพระองค์มีได้ทรงศึกษาแม้กระทั่งภาษาแม่น้ำ จักรพรรดิบางพระองค์ตรัสเป็นภาษาแม่น้ำไม่ได้เลย พระราชนำนักแม่น้ำและวิถีชีวิตแม่น้ำในแผ่นดินจีนล้วนกลายเป็นจีนไปในท้ายสุด

ราชวงศ์ซิงเสงริมระบบการสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการพลเรือน ใน การสอบไล่ชั้นสูงสุด ซึ่งเป็นการสอบหน้าที่นั่ง จักรพรรดิทรงເອົາພະທີໃນการจัดสอบมาก ผู้สอบไล่ได้อันดับสูงสุด 10 คนที่จะเข้าสอบหน้าที่นั่งต้องเข้าฝ่าและตอบพระราชะทุกถาม เป็นการสอบสัมภาษณ์ที่สำคัญที่สุด จักรพรรดิทรงเป็นผู้จัดอันดับผู้สอบไล่ได้ทั้ง 10 คนด้วยพระองค์เอง จักรพรรดิเองต้องทรงแสดงพระปรีชาสามารถในฐานะที่ทรงเป็นบัณฑิตเช่นกัน ตามพระราชประเพณี จักรพรรดิเสด็จพระราชดำเนินไปยังราชวิทยาลัย (Kuo-tzu chien, The Imperial College) เพื่อมีพระราชดำรัสเป็นพระราชนิพนธ์คำบรรยาย ราชวิทยาลัยเองก็ประสีทอีประสาทุ่มบัตรที่มีพระปรมาภิไธยแก่ผู้สำเร็จการศึกษา

สถาบันทางวิชาการสูงสุดที่เป็นที่หมายปองมากที่สุดของปัญญาชนจีน คือ ราชบัณฑิตยสถาน หันหลิน (Hanlin Academy) เป็นหน่วยราชการที่เคยสังกัดในราชเลขาธิการ (Grand Secretariat) มา ก่อน ต่อมาใน ค.ศ. 1670 ราชบัณฑิตยสถานได้แยกเป็นหน่วยอิสระ มีประธานสองคน คนหนึ่งเป็นจีน อีกคนเป็นแม่น้ำ หน้าที่หลักของราชบัณฑิตยสถานคือ หน้าที่ทางวิชาการ ได้แก่ การแต่ง ชำระ หรือรวบรวมบรรดาหนังสือตำราและวรรณคดีที่เป็นพระราชนิพนธ์ บรรยายวิชาการต่าง ๆ ถวายจักรพรรดิ โดยเฉพาะการบรรยายวิชาตำราคลาสสิกปีละ 5 เดือน ร่างหนังสือราชการทุกประเภทอาทิ พระบรมราชโองการ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท พระราชนิพนธ์ กฎหมาย คำประกาศพระราชพิธี คำประกาศสถาปนาพระราชนิพนธ์ พระยศและยศ แห่งบันทึกเพื่อจารึกลงพระป้ายและป้ายสำหรับพระราชพิธีพระบรมศพ งานพระศพ และงานศพบุคคลสำคัญ ตลอดจนเมืองที่ตั้งพิธีสังเวยพระมาจารย์ของ หน้าที่ทั้งหลายที่หลากหลาย ทำให้ราชบัณฑิตยสถานเป็นหน่วยราชการที่มีขนาดไม่เล็กเลยที่เดียว แม้จะจำกัดสมาชิกเพียง 50 คนจะปรับชุดใหม่สุดยอดของแผ่นดิน ผู้เป็นข้าราชการชั้นสูงส่วนใหญ่ล้วนเคยมีประสบการณ์เป็นสมาชิกราชบัณฑิตยสถาน หันหลินมาก่อนทั้งสิ้น และผู้เป็นสมาชิกมักได้รับโอกาสเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งเร็วกว่าปกติเสมอ

ราชบัณฑิตยสถานหันหลินมีสำนักงานเป็นหน่วยอย่างมากที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ ที่สำคัญคือ สำนักงานนักแต่งประวัติศาสตร์หลวง (The State Historiographer's Office) มีหน้าที่แต่งบันทึกประวัติศาสตร์ที่แท้จริง (Veritable records) ซึ่งจะเปิดเผยเมื่อสิ้นรัชกาลแล้ว

เท่านั้น นักประวัติศาสตร์ไม่เคยแต่งประวัติศาสตร์ราชวงศ์ หน้าที่แต่งตกเป็นของพระราชวงศ์ต่อไป ยกเว้นกษัพของราชบัณฑิตยสถานคือ หอหนังสือหลวง เก็บหนังสือตำรา ต้นฉบับตัวเขียนและหนังสือราชการทุกประเภทซึ่งล้วนมีสำเนา หอหนังสือหลวงยังเก็บพระราชประวัติ พระประวัติและประวัติบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ด้วย เมื่อพิจารณาบทบาทหน้าที่ทั้งหมดของราชบัณฑิตยสถานแล้ว จะเห็นได้ว่า สถาบันวิชาการนี้มีความสำคัญมาก เป็นประจำชั้นพยานถึงการที่ราชวงศ์สนับสนุนศิลปวิทยาการเงินอย่างเต็มที่ อีกทั้งการที่ราชวงศ์ยกย่องให้เกียรติและอำนวยหน้าที่แก่ชนชั้นบัณฑิต ล้วนทำให้ชนชั้นบัณฑิตเอง แม้จะไม่นิยมราชวงศ์แต่แรก ก็อดมีได้ที่จะต้องยอมรับราชวงศ์ซึ่งจนถึงขั้นสวามิภักดีในท้ายสุด

พระราชกรณียกิจทางยักษรศาสตร์ดังกล่าววนัยังมีลักษณะโดดเด่นเช่นชื่อยึดติดหนึ่งคือ การที่ราชวงศ์มีเป้าหมายควบคุมปัญญาชนและหนังสือตำราทั้งเก่าโบราณและใหม่อย่างเข้มงวด กว่าอดีตมาก

แวดวงวิชาการมีความใกล้ชิดกับแวดวงราชการ เพราะนักวิชาการมักเป็นข้าราชการหรือทำงานเกี่ยวข้องกับราชการ นักวิชาการไม่มีวิธีใดที่จะปกป้องตนเองจากอำนาจจารฉุก เพราะไม่มีกำลังอำนาจใด ๆ เว้นเสียแต่จะตั้งกลุ่มตั้งเหล่า หรือยอมจงรักภักดีต่อราชวงศ์ นักวิชาการที่รับราชการไม่มีโอกาสสร้างสมอำนาจให้ได้เลย เพราะมีข้อห้ามรับราชการในบ้านเกิด นักวิชาการจึงนิยมทันหน้า เช้าหาดูดวงวิชาการศึกษาตามแนวสมัยยัง มีได้ศึกษาวิทยาการของโลกภายนอกแต่อย่างใด ราชวงศ์ซึ่งได้ทำให้นักวิชาการไม่มีโอกาสจังหวะที่จะคิดหรือกระทำการอันใดต่อต้านอำนาจจารฉุกได้ เพราะราชวงศ์ได้ให้นักวิชาการต้องทำงานวิชาการสารพัดอย่าง ที่สำคัญคือ แต่ตั้งให้แต่งสารานุกรม รวบรวมตำราโบราณและแต่งบทอธิบายและบทวิจารณ์ประกอบ แต่หนังสืออ้างอิง (Reference Books) รวบรวมกฎหมาย รวบรวมจารีตประเพณี ดำเนินการทางวิชาการในรูปของสำนักวิชาการ (Academies) เป็นผู้จัดสอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ งานดังกล่าวเหล่านี้ล้วนเป็นงานใหญ่หลวง และใช้ระยะเวลานานมาก ต้องใช้วิธีการระดมสรรพกำลังและระดมนักวิชาการมาร่วมกันปฏิบัติงานให้ลุล่วง จึงเป็นการระดมทรัพยากรม努ญส่วนที่ดีสุดของประชากรมาเพื่อประโยชน์แก่ราชวงศ์โดยตรง

ในรัชสมัยจักรพรรดิคังสี ศิลปวิทยาการเจริญก้าวหน้า ใน ค.ศ. 1667 โปรดให้ตั้งวิทยาลัยจารึกศาสตร์ (Nan San-so, College of Inscription) ในสังกัดของราชบัณฑิตยสถาน มีพระราชโองการตั้งคณะนักประชญ์ราชบัณฑิต 53 ท่านขึ้นเพื่อประชุมแต่งประวัติศาสตร์ ราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1679) และมีอีกหลายคณะเพื่อหน้าที่เฉพาะกิจคือ ประชุมรวมบញ្ជីพจน์ สมัยถัง (ค.ศ. 1707) ชุมนุมผลงานจิตกรรม (ค.ศ. 1708) แต่ง **Yuan Chien Lei Han** (สารานุกรมยัง, ค.ศ. 1710) **P'ei Wen Yun Fu** (Thesaurus of literary phrases, อภิธาน

ถ้อยคำโวหาร, ค.ศ. 1711) **K'ang Hsi Dictionary** (พจนานุกรมคงสี, ค.ศ. 1716) และสารานุกรม **T'u Shu Chi Ch'eng Encyclopedia** (สารานุกรม, ค.ศ. 1727) มีถึง 5,020 เล่ม พระราชสำนักในรัชกาลนี้เต็มไปด้วยนักประษฐ์ราชบัณฑิต นักอักษรศาสตร์ นักเขียนอักษรจีน ด้วยพู่กัน (Calligraphers) และศิลปิน มีงานมาスマคอมและงานพระราชทานเลี้ยงในโอกาสต่าง ๆ ทำให้ปัญญาชนและศิลปินมีโอกาสแสดงความสามารถเต็มที่ ในบางวาระ มีงานพระราชทานเลี้ยง เป็นเกียรติแก่นักประษฐ์ราชบัณฑิตและศิลปินเป็นเอกเทศด้วย

ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลง อักษรศาสตร์อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์เต็มที่ มีการจัดสอบพิเศษเพื่อหาคนดีมีความสามารถเข้ารับราชการ จักรพรรดิทรงโปรดปรานศิลปกรรมโบราณมาก พระราชสำนักนักเต็มไปด้วยภาพวัด เครื่องถ้วยเปลือกไข่ ภาพอักษรหริตรศิลป์ งานศิลป์โบราณ ประเภทต่าง ๆ เหลือคณาณับ ล้วนมีความงดงามประณีตที่สุดเท่าที่โลกเคยมีมา ศิลปกรรมในรัชกาลนี้มีความงดงามประณีตมาก แม้จะมีอิทธิพลศิลป์ตะวันตก ที่ชื่อว่า “สุสาน” ที่ชื่อว่า “วัง” ที่ชื่อว่า “อัน” (Yüan-ming Yüan) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของนครปักกิ่ง ห่างประมาณ 5 ไมล์ เป็นพระราชวังที่ประชุมความงามของศิลปกรรมแบบจีนผสมผสานกับแบบตะวันตก สถาปัตยกรรมทั้งช่วงจีนและช่วงตะวันตก อาคารสถานที่และการตกแต่งภายใน ตลอดจนพระราชอุทยานแสดงศิลป อันงดงามยิ่ง พระราชวังแห่งนี้ชื่อว่า “อัน” ในด้านความงดงามประณีตของศิลปกรรม ความใหญ่โต หรูหราและความอลังการของการตกแต่งภายในที่เพียบพร้อมไปด้วยศิลปวัตถุโบราณล้ำค่ามหัศจรรย์ และศิลปวัตถุร่วมสมัยที่งดงามมาก พระราชวังเป็นเสมือนศิลปสถานประดุจพิพิธภัณฑ์หรือพระคลังมหาสมบัติมีค่าควรเมือง เป็นสัญลักษณ์แห่งการสร้างสรรค์อารยธรรมจีน แสดงความยิ่งใหญ่ท่องพลานุภาพและความมั่งคั่งของแผ่นดิน 。

จักรพรรดิคังสีโปรดทรงพระราชนิพนธ์เป็นร้อยกรองเรื่องเกี่ยวกับตำราคลาสสิก และปรัชญามาก แม้พระราชนิพนธ์เหล่านั้นจะไม่ได้เป็นที่นับถือกันนักในแวดวงปัญญาชน พระองค์ทรงยกย่องปราชญารายชื่อและลักษณะจี๋ใหม่ ตลอดจนทรงสนับสนุนวิชาการทั้งปวง ในรัชกาลนี้ นักวิชาการที่มีชื่อเสียงและมีได้รับใช้พระราชสำนักมีสามท่านคือ หวงจุนสี นักประวัติศาสตร์และนักปรัชญา ภูเหียนอู่ นักภูมิศาสตร์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical geographer) และนักวิจารณ์ ชูอี้จุน (Chu-I-tsung, ค.ศ. 1629–1709) ผู้แต่งบรรณานุกรมวิจารณ์ตำราคลาสสิก **Ching I K'ao** นักวิชาการอื่นที่ชื่อคือ ชูเจียนห่าว (Hsueh Ch'i-en-hsueh, ค.ศ. 1631–1694) ผู้รวมบทวิจารณ์ตำราคลาสสิก 480 เล่ม ในชื่อเรื่อง **T'ung Chih T'ang Ching Chieh** และเหวยเหวินติง (Wei Wen-ting, ค.ศ. 1633–1721) นักคณิตศาสตร์ จักรพรรดิหยุ่งเจิงทรงอุปถัมภ์บรรดาสำนักวิชาการและได้ทรงเจริญรอยตามจักรพรรดิคังสีในการสนับสนุนศิลป วิทยาการเต็มที่ รัชกาลต่อมาคือ จักรพรรดิเฉียนหลงเจริญรอยตามพระราชบิดา อีกทั้งยัง

พระวิริยะอุตสาหะทรงพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วและร้อยกรองเป็นจำนวนมากถึง 42,000 เรื่อง และมีพระบรมราชโองการให้ประชุมนักประชัญญับันทิตแต่งประวัติศาสตร์ราชวงศ์ (Dynastic Histories) ตลอดจนทรงอุปถัมภ์การพิมพ์เผยแพร่หนังสือ 57 เรื่อง

แม้ราชวงศ์ซึ่งจะสนับสนุนศิลปวิทยาการจีนโดยตลอด แต่นักประชัญญ์ราชบันทิตและปัญญาชนจีนมีได้มีจิตวิญญาณเป็นอิสระในการสร้างสรรค์ผลงานเต็มที่ ราชวงศ์ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบและควบคุมการเผยแพร่ศิลปวิทยาการและความคิดเห็นของปัญญาชนที่จะปรากฏในหนังสือตำราวรรณคดีและศิลปกรรม โดยการเขื้อนเขียนปัญญาชนร่วมสร้างสรรค์ศิลปวิทยาการประเภทต่าง ๆ ยึดมั่นถึงความสามารถของปัญญาชนในการสืบคันศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ ตั้งแต่อีตถีงปัจจุบัน แล้วขัดผลงานนั้น ๆ ที่แสดงความคิดเห็นเป็นปฏิปักษ์ต่อราชวงศ์ เช่น ความรักชาติบ้านเมืองต่อต้านชนเผ่าต่างด้าว ความรู้สึกนึกคิดที่ดูถูกดูหมิ่นนายชน รัฐประศาสนศาสตร์อันเกี่ยวข้องกับความมั่นคงตามชายแดน หรือความรู้สึกนึกคิดที่แสดงความกระตือรือร้นต่อราชวงศ์ซึ่ง หรือข้อความมุ่งปลุกระดมมวลชนโฆษณาชวนเชื่อยุ่งปลุกปั่นให้ต่อต้านหรือรังเกียจราชวงศ์ซึ่ง

ในการสืบคันตำราและแต่งตำรา ราชวงศ์ซึ่งสามารถสกัดมิให้ใช้ตำราที่มีความคิดเห็นเป็นอันตรายต่อราชวงศ์ หรืออาจให้ทำลายตำราและวรรณคดีนั้น ๆ เสียโดยด้วยข้อหาหนังสือการที่เสกสรรปันแต่งให้ดูมิเหตุผล ตัดตอนข้อความหรือมิให้เผยแพร่เล่าย่อมิได ตำราที่จะพิมพ์เผยแพร่ต้องผ่านการตรวจสอบชำราก่อน วิธีการชำราก็มีทั้งตัดข้อความ ถ้อยคำ หรือคำ หรือตัดทั้งบท ทั้งภาค หรือทั้งเล่มมิให้พิมพ์ หรือแต่งเติมเสริมต่อ ผู้แต่งผู้ใดส่อลักษณะเป็นปฏิปักษ์ต่อราชวงศ์ซึ่งไม่มีโอกาสเผยแพร่ความคิดเห็นทางลายลักษณ์อักษรสู่สาธารณะ กรรมวิธีต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นการพิพากษาตัวหนังสือและผู้แต่งมิให้หนอกรีตนอกรอย เสมือนเป็นการขึ้นศาลพิจารณา ก่อนเผยแพร่ความรู้และความคิด เครื่องมือพิพากษาคือ อำนาจการตรวจสอบชำรากหนังสือและผู้แต่ง เมื่อ/non คริสต์จักรโรมันคาಥอลิกในยุคกลางเคยตั้งศาลพิเศษ (Inquisition) เพื่อจัดคริสตศาสนาที่คิดนอกกรีตนอกรอย

การส่งเสริมนักวิชาการให้เผยแพร่ความรู้นั้นเป็นประโยชน์แก่ราชการ ทั้งในด้านได้รับความสนับสนุนจากนักวิชาการและควบคุมนักวิชาการ อีกทั้งการสืบคันหนังสือตำราเก่ายังเป็นการทำลายหนังสือตำราต้องห้ามได้โดยยิ่มมีอนักวิชาการ ราชวงศ์ซึ่งได้ใช้ปัญญาชนจีนเป็นกลไกสำคัญทางการเมืองในการกวาดล้างศิลปวิทยาการอันไม่พึงประสงค์ให้มีโอกาสเผยแพร่หรือมิไว้ในครอบครอง เป็นการควบคุมความรู้สึกนึกคิดของประชาชนตั้งแต่ระดับปัญญาชนเป็นต้นไป มิให้คิดนอกรีตนอกรอย ปัญญาชนจีนคือผู้สืบคันหนังสือตำราและวรรณคดีเก่าแก่เพื่อร่วบรวมตีพิมพ์ออกเผยแพร่ เป็นโอกาสเหมาะสมให้มีการทำลายหนังสือที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างแนบเนียน

ในรัชสมัยจักรพรรดิหยุ่นเจิง การควบคุมปัญญาชนก็ยังมีความเข้มข้น จักรพรรดิทรงหัวตระแวงมิให้หนังสือเรื่องใด ๆ ในแผ่นดินกล่าวถึงพระองค์ในทางที่เสียหายจนมีพระนามติดอยู่ในประวัติศาสตร์ในทางที่ไม่ดี ปัญญาชนผู้ใดเขียงข้ออ้างมูลถูกลงโทษทั้งจับกุมคุกขัง ธรรมานให้ตายช้า ๆ ทำงานโยธา หรือต้องโทษประหาร夷ที่เดียว จักรพรรดิทรงพระราชพิธีเรื่อง A treatise, 'Ta-i chüeh-mi lu' (ตำราระบอบการปกครองของราชวงศ์ชิง) ทรงเตือนภัยจากปัญหาเพ่าพันธุ์ที่อาจจะทำให้เกิดการปฏิวัติได้ ภายใต้ราชวงศ์ชิง ภูมิปัญญาจีนพัฒนาไปตามครรลองของราชวงศ์ปัญญาจีนหลายพันคนผู้เชิงขึ้นต่อต้านแล้วเผยแพร่ผลงานล้วนถูกลงโทษทัณฑ์หลายสถาน

จักรพรรดิเฉียนหลุนทรงตรวจสอบ ควบคุมการแต่งและการพิมพ์เผยแพร่หนังสือตำราวรรณคดีและการสร้างสรรค์ศิลปกรรม ทำให้สามารถถือเป็นต้นแบบได้ฉับพลันทันที จักรพรรดิเฉียนหลุนทรงครอบงำโลกแห่งวิชาการ ด้วยการใช้คลาพิเศษพิพากษาหนังสือ ตำราวรรณคดี และศิลปกรรมทั้งเก่าแก่และที่สร้างสรรค์ใหม่ในรัชกาลนี้ ระหว่าง ค.ศ. 1774-1782 มีหนังสือ ตำราและวรรณคดีทั้งเก่าและใหม่ถูกจัดต้อมอกไป 2,300 เรื่อง ทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นผลงานสำคัญแต่อย่างใดที่แต่งระหว่าง ค.ศ. 1616-1681 มีคำสั่งประกาศเป็นหนังสือต้องห้าม ห้ามผู้หนึ่งผู้ใดมิไว้ในครอบครองโดยเด็ดขาด มิฉะนั้นจะมีความผิดหนัก มีการตรวจค้นบ้านและตั้งรังวัลนำจับ หนังสือที่ได้ชื่อว่าเป็นหนังสือแต่งใหม่และต้องห้ามแล้ว ผู้แต่งย่อมต้องโทษทั้งครอบครัวตามคำพิพากษาของคลาพิเศษ คลาลนี้นิยมใช้สำนักงานจัดการพิพากษาคดีความหนังสือ (Literary despotism) รัชกาลนี้มีคดีให้ชำระถึง 60 เรื่อง กระทำการยุทโธนธิการได้รายงานว่ามีการทำลายหนังสือต้องห้าม 24 ครั้งในระหว่าง ค.ศ. 1774-1782 เป็นหนังสือ 584 เรื่อง และเป็นการทำลายหนังสือถึง 13,862 เล่ม การจัดหนังสือครั้งนี้เป็นครั้งใหญ่ครั้งที่สอง ครั้งแรกคือสมัยราชวงศ์ชิงที่มีการเผาทำลายเมื่อ 213 ปีก่อนคริสต์กาล

ถ้าพิเคราะห์ผลของนโยบายควบคุมปัญญาชนจีนแล้ว จะเห็นว่า ราชวงศ์ชิงประสบความสำเร็จพอควรในการควบคุมปัญญาชนไว้ในอำนาจให้สนับสนุนราชวงศ์และรับใช้ราชวงศ์ทั้งในด้านราชการและการสร้างสรรค์สืบท่อการยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถจัดหนังสือตำราวรรณคดีและศิลปกรรมที่เป็นปัญญาช์ต่อราชวงศ์ได้สำเร็จอีกด้วย แม้จะต้องทนพังเสียงประมาณสามาปแห่งจันถิงปัจจุบัน ราชวงศ์ชิงก็ถือว่า นโยบายของตนบรรลุเป้าหมายแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้จะอยู่ในท่ามกลางบรรยายกาศทางวิชาการที่มีความเป็นอิสระอย่างจำกัดขอบเขต อักษรศาสตร์จีนก็ยังเจริญก้าวหน้าพอสมควร ตั้งปรากฎผลงานในด้านที่เป็นการแต่งและพิมพ์เผยแพร่สารานุกรม ตำราสรพวิชา ตำราอ้างอิง (Reference Books) ตำรารวบรวมความรู้เฉพาะด้านหรือหลายด้าน วรรณกรรมหลายประเภท วรรณคดี บทละคร นวนิยาย เรื่องเงิงرمย ศิลปกรรมทุกแขนงของวิจิตรศิลป์ล้วนมีการจัดตั้งสำนักวิชาการ สำนักวิชาช่างและสำนัก nauyศิลป์ด้านต่าง ๆ

3.1 ประวัติศาสตร์

แม้หน้าที่แต่งประวัติศาสตร์จะเป็นหน้าที่ของสำนักประวัติศาสตร์นิพนธ์สังกัดราชบัณฑิตยสถานหันหลิน การแต่งประวัติศาสตร์ก็เป็นงานที่ท้าทายความสามารถของปัญญาชนมาก เพราะเป็นเครื่องแสดงปรีชาญาณยิ่งสำหรับปัญญาชน ประวัติศาสตร์จึงเป็นวรรณกรรมชั้นสูงที่มีประเพณีนิยมแต่งสืบต่อตกทอดมาในทุกราชวงศ์ ในสมัยราชวงศ์ซิงເອງ วรรณกรรมประวัติศาสตร์ไม่ค่อยจะมีลักษณะเด่นในด้านการสังเคราะห์หลักฐานข้อมูล ปัญญาชนจึงได้กำหนดมาตรฐานการประเมินเชิงวิจารณ์ (Critical appraisal) อดีตและใช้วิธีการศึกษาวิจารณ์ตัวร่าง (Textual Criticism) เป็นวิธีการศึกษาวิจารณ์หลักฐานประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์โดยตรง มีการศึกษาวิจารณ์หลักฐานทั้งเก่าและใหม่ที่สืบคันพบและศึกษาวิจารณ์ตำราประวัติศาสตร์ทั้งฉบับหลวงและฉบับเอกสาร แล้วมีการเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อแก้ไขปรับปรุงประวัติศาสตร์โดยเฉพาะฉบับหลวง (Standard histories) ให้มีความถูกต้องมากขึ้นกว่าเดิม ถูกเหยินอู้ เริ่มต้นประเพณีการสืบคันหาหลักฐานชี้ง กลายเป็นประเพณีนิยมของการศึกษาวิทยาการทั่วไป โดยเฉพาะในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ (Historiography) โดยมีความเชื่อกันมากว่า การศึกษาประวัติศาสตร์คือการศึกษาเพื่อเรียนรู้และเข้าใจลึกลับ

ในรัชสมัยจักรพรรดิคังสี มีการจัดสอบพิเศษเพื่อแสวงหาคนดีเมือง 50 คน ประชุมรวมประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง (History of the Ming) แต่งเมื่อ ค.ศ. 1679 ผู้แต่งทั้งคณะทำงานให้ราชบัณฑิตยสถานหันหลิน เรียกกันว่า กลุ่มหันหลินเตี๋ยวน (Wild Hanlin) ในรัชกาลนี้ นักประชากฎีหงุจงสีเป็นนักประวัติศาสตร์วิจารณ์ที่ชื่อมาก เช่นได้วิจารณ์ประวัติศาสตร์ปรัชญา สมัยช่อง หยวนและหมิง จักรพรรดิเฉียนหลุงเองกีโปรดให้ตีพิมพ์เผยแพร่ประวัติศาสตร์ฉบับหลวง 24 เล่ม (24 Standard Histories) ระหว่าง ค.ศ. 1739–1746 ซึ่งเป็นการแต่งประวัติศาสตร์ตามกรรมวิธีของการศึกษาวิจารณ์ที่ดีที่สุด ที่สำคัญคือ มีพระบรมราชโองการให้แต่งประวัติศาสตร์ 2 เล่มเพื่อการโฆษณาช่วงเชือ เป็นการรวบรวมประวัติศาสตร์ใหม่ เพื่อสืบคันและสร้างหลักฐานเท็จที่จะพิสูจน์ว่าชาวแมนจูคือเชื้อสายของพากหยุเจิน จิน (Jurchen Chin) ซึ่งเคยสถาปนาราชวงศ์จิน (Chin) ที่ยังไห่คู่ครอบครองจีนภาคเหนือมาก่อน เป็นความพยายามที่จะใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องสร้างความชอบธรรมให้แก่ราชวงศ์ซิงใน การปกครองจีน

Ssu-k'u ch'üan-shu (The Great Compendium of Chinese Literature, หนังสือย่อวรรณคดีจีน) ได้กำหนดประเภทประวัติศาสตร์ไว้ถึง 15 ประเภท คือ

- ประวัติศาสตร์ฉบับหลวง (Standard histories)
- ประวัติศาสตร์ตามลำดับศักราช
- ประวัติศาสตร์แบบกรรมวิธีสมัยช่องคือ จัดเตรียมหลักฐานสำหรับยุคสมัยเฉพาะ ตามหัวข้อที่กำหนดไว้

4. ประวัติศาสตร์ที่เป็นฉบับแต่งเพื่อราชการแต่ไม่ได้รับการคัดเลือกเป็นฉบับหลวง ประเภทนี้ถือเป็นฉบับที่แยกออกหรือคัดออกแล้ว (Separate histories)

5. ประวัติศาสตร์เหตุการณ์เฉพาะสมัย หรือร่วมสมัย หรือสมัยใกล้กับสมัยของผู้แต่ง เป็นประวัติศาสตร์เรื่องราวเบ็ดเตล็ดสารพัดเรื่อง

6. ประชุมกฏหมายและบันทึกที่ทูลเกล้าฯ ถวายจกรพรดี

7. ชีวประวัติของบุคคลและวงศ์ตระกูล มีทั้งฉบับหลวงและฉบับเอกสาร

8. ประวัติศาสตร์คัดหรือแต่งเฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง (Historical excerpts)

9. บันทึกเรื่องบ้านเมืองใหญ่น้อย เป็นประวัติศาสตร์ดำเนรงคงอยู่กับราชวงศ์ มักไม่ถือว่า เป็นประวัติศาสตร์ที่แท้จริงขอบธรรม

10. วรรณกรรมเรื่องศักราช

11. ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น.

12. ประวัติศาสตร์หน่วยราชการ

13. ประวัติศาสตร์สถาบัน

14. บรรณานุกรมและบัตรรายการหอสมุด (Library Catalogue)

15. ประวัติศาสตร์วิจารณ์ (Historical Criticism)³³

นักวิจารณ์ประวัติศาสตร์ฉบับหลวงที่ขึ้นชื่อของรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลุงคือ หวางหมิง เชิง (Wang Ming-sheng, ค.ศ. 1722-1797) ผู้แต่ง **Critical Study of the Seventeen Histories** และเฉียนตาชิน (Ch'ien Ta-hsin, ค.ศ. 1728-1804) ผู้แต่ง **Examinations of Differences in the Twenty-one Histories** ทั้งสองคนริเริ่มการวิจารณ์เนื้อหาของประวัติศาสตร์ ฉบับหลวงโดยยกหลักฐานประเกทต่าง ๆ จากผลงานส่วนตัวของบุคคล จากราก ประชุมเอกสารหลวง เป็นต้น เพื่อแก้ไขรายละเอียดหลายประเด็น ทั้งสองได้แสดงความสงสัยในข้อวินิจฉัยเดิมเกี่ยวกับ บุคคลและเหตุการณ์ เป็นการแสดงความเป็นอิสระทางจิต ปีหยวน (Pi Yuan, ค.ศ. 1730-1797) ก็ได้รับรวมทำหนังสือเสริมประวัติศาสตร์ทั่วไป (General History) ของซือมากวัง (Ssu-ma-kuang) กรรมวิวิจารณ์ตั้งกล่าวมีผู้ไม่เห็นด้วยเหมือนกัน เช่น จางส่วยเชิง (Chang Hsueh-ch'eng, ค.ศ. 1738-1801) เขาวิจารณ์ว่าเป็นกรรมวิธีจุกจิกเกินไป และแสดงถึงความไม่เข้าใจจุดประสงค์แท้จริง ของประวัติศาสตร์ เข้าหลงให้ประวัติศาสตร์ยุคโบราณมากและเห็นว่าประวัติศาสตร์สามารถ ครอบคลุมทุกความคิดเห็นหลัก ซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจได้ถ่องแท้ถึงประเด็นนิยมของวรรณคดีจีนได้ เช่นถึงขนาดข้าดว่า “คัมภีร์ [คลาสสิก] ทั้งหกเท่า (Sixfold) ล้วนเป็นประวัติศาสตร์”³⁴ ความคิด เห็นของเขามิ่งเป็นที่นิยมในยุคสมัยของเขาวอง หากแต่เป็นที่นิยมในสมัยใหม่มากกว่าเป็นคนที่มีจิต ริเริ่มล้ำยุคมาก

อีกท่านหนึ่งที่แสดงกรรมวิธีศึกษาประวัติศาสตร์ไว้อย่างน่าสนใจมากคือ จ้าวอี้ (Chao I, ค.ศ. 1727-1814) เขาอ่านแล้วอ่านอีกประวัติศาสตร์ฉบับหลวงเพื่อสืบหาความไม่คงที่ระหว่างบทต่าง ๆ สืบทอดันดับของเรื่องราวต่าง ๆ และแสดงความเห็นทั่วไป (Generalization) เกี่ยวกับสถาบัน โครงสร้างสังคมและแนวโน้มสู่ทางโลก กรรมวิธีเช่นนี้เป็นการเริ่มที่บังเกิดผลแท้จริงในสมัยใหม่ กรรมวิธีเชี่ยนประวัติศาสตร์อีกประเภทหนึ่งที่มีปракวญ เช่นกันคือ การเขียนใช้หลักวิชา การเป็นเครื่องเสียดสี ประวัติศาสตร์ประเภทนี้มีตัวอย่างเลื่องลือคือ **History of the Literati** (ประวัติศาสตร์ผู้รู้) ผู้แต่งคือ უจิงซือ (Wu Ching-tzu, ค.ศ. 1701-1754) ฉบับนี้ขึ้นชื่อทั้งในด้านวิชาการและด้านการเสียดสีระบบราชการ เปิดโปงความดื้นเชินของสติปัญญาปัญญาชนที่ได้เต้าขึ้นมาโดยวิธีการประจำสอบผลสอบ ถือพากถือพ้อง ติดสินbadicadaสินบนและทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง โง่เขลาเบาปัญญา ละโมบโลภมากและฉกรจายโอกาส คุณสมบัติเช่นนี้ล้วนสวนทางกับคำสั่งสอนของลัทธิขึ้นโดยสิ้นเชิง

ในศตวรรษที่ 19 เมื่อจีนได้ตกอยู่ในฐานะที่เป็นคนไข้ของเอเชีย (Sickman of Asia) การศึกษาประวัติศาสตร์ได้สืบสุดการพัฒนาด้านวิชาการ มีแต่เพียงการแก้ไขปรับปรุงหรือแต่งประวัติศาสตร์ใหม่ พื้นฟูส่วนที่ดีที่สุดของประเพณีนิยมแต่งประวัติศาสตร์ พยายามหลีกหนีประเพณีการแต่งประวัติศาสตร์ตามลำดับศักราช (Annalistic) จนเกินไปและประเพณีนิยมการตัดต่อ (Scissor-and-paste) นักประวัติศาสตร์ชื่อเมียวที หวางเสียนเฉียน (Wang Hsien-ch'ien) ผู้รวบรวมบทวิจารณ์ 320 เล่ม เป็นวรรณกรรมวิจารณ์เสริม (A supplement) ท้ายหนังสือเรื่อง **Classical Comment of the Reigning Dynasty** (การวิจารณ์แบบคลาสสิกต่อราชวงศ์ที่ปักครองอยู่) แต่งในระหว่าง ค.ศ. 1886-1888 เป็นการตีพิมพ์ประวัติศาสตร์ราชวงศ์ยั่นที่มีการรวบรวมบทวิจารณ์สมัยใหม่ที่ดีที่สุด หวางยังแต่งอีกเรื่องคือ **Tung Huo Lu** เป็นการคัดเลือกเอกสารหลวงสมัยชิงจนถึง ค.ศ. 1874 มีทั้งหมด 284 เล่ม หลุชินหยวน (Lu Hsin-Yuan) นักวิจารณ์และนักโบราณคดีได้เป็นบรรณาธิการหนังสือวิชาการเรื่อง **Shih Wan Chuan Lou Ts'ung Shu**

เมื่อถึงศตวรรษที่ 20 ความรู้โลกกว้างทำให้นักวิชาการมีความเป็นอิสระมาก ปลดปล่อยจากความคิดเดิมที่ตั้งมั่นไม่เปิดหนทางกว้างแก่การคิดเห็นเป็นอื่น นักวิชาการเริ่มคิดอย่างมีจุดมุ่งหมายแห่งแหน่งต่อเรื่องต่าง ๆ ภายนอกและต่อสิ่งต่าง ๆ เพื่อใช้เปรียบเทียบ เป็นกรรมวิธีที่ยังไม่เคยมีปракวญมาก่อน วรรณกรรมประวัติศาสตร์มีรูปลักษณ์ใหม่ โคส้าวหมิน (K'o Shao-min) ได้แต่งประวัติศาสตร์ฉบับหลวงใหม่ชื่อ **History of the Yuan Dynasty** (ประวัติศาสตร์ราชวงศ์หยวน) (ค.ศ. 1909) คั้งยูเหวย (K'ang Yu-wei) แต่ง **Study of the Classics Forged in the Hsin Era** (การศึกษาตำราคลาสสิกที่แต่งปลอมในสมัยราชวงศ์ชิน) (ค.ศ. 1891) และเรื่อง **Study of Confucius as a Reformer** (การศึกษาท่านซุ่นจื้อในฐานะที่เป็นนักปฏิรูป) (ค.ศ. 1897) คั้งยูเหวยได้มุ่งศึกษาตำราเก่าแก่ที่เป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์วิจารณ์ที่เขียนหายไปในสมัยจุยชู (Tsui Shu)

ทั้งสมัยหมิงและสมัยชิงได้ปรับปรุงแก้ไขไว้แล้วแต่ประวัติศาสตร์จนมีมาตรฐานเป็นแหล่งหลักฐานเอกสารราชการที่มีมาตรฐาน มีทั้งการยกมาบางตอนหรือบางเรื่องอย่างเป็นระบบ แล้วแต่อย่างละเอียดลึกซึ้งจะทางจงเฉพาะบุคคล มีความริเริ่มมากจนยากที่จะพบทึนประวัติศาสตร์ประเภทแต่ตามจินตนาการหรือประเภทแต่โดยอิธิบายสาเหตุที่เกิดเหตุการณ์ชั้น ทั้งบันทึกแท้จริง (Veritable Records) และประวัติศาสตร์ฉบับหลวง (Standard histories) จะมีลักษณะเช่นนั้น

3.2 สารานุกรม

ในด้านการแต่งสารานุกรม จีนมีประเพณีนิยมแต่งมาช้านานแล้ว สมัยราชวงศ์ถังแต่ง T'ung-tien สมัยช้องแต่ง T'ung-chih สมัยหยวนแต่ง Wen-hsien t'ung-k'u สมัยหมิงรวมสารานุกรม เมื่อถึงสมัยชิง การแต่งสารานุกรมเป็นความคิดริเริ่มของราชวงศ์ชิงเอง เพื่อเป็นการรวบรวมศิลปวิทยาการ เป็นการถ่ายความรู้ทางลัทธารับจักรพรรดิ สารานุกรมของสมัยชิงได้รับอิทธิพลแบบอย่างสารานุกรมสมัยหมิงที่ชื่อ Yung-lo ta-tien จักรพรรดิคงสีเมืองบรรดาจุ่งการให้ประชุมนักประชัญญาชั้นที่ดีแต่งสารานุกรมการปกครองชื่อ Yüan Chien Lei Han (ค.ศ. 1710) และ T'u Shu Chi Ch'eng (ค.ศ. 1720) มีทั้งหมด 5,020 เล่ม

สารานุกรมสมัยชิงเริ่มต้นด้วยความรู้ภูมิศาสตร์และมีการอ้างอิงหนาแน่นเป็นวิชาการมาก สารานุกรมประเภทนี้ได้เป็นจุดเริ่มต้นทำให้เกิดสำนักวิชาการโบราณคดีในศตวรรษที่ 18 ที่เรียกว่า สำนักวิชาการฮัน (Han School) ที่มีความสนใจทางวิจารณ์ตำราคลาสสิกที่แต่งในสมัยชั้นและแสดงถึงความไม่เชื่อถืออրรถอิบایของสำนักวิชาการจูสี สำนักวิชาการชั้นสนใจศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและมีวิธีคิดตามแบบวิทยาศาสตร์ สารานุกรมสมัยชิงมีวิธีการตามอิทธิพลสำนักวิชาการชั้น แต่ไม่ได้เผยแพร่ทั่วไปสู่สาธารณะ เช่น เพราะสารานุกรมแต่ละชุดมีจำนวนหลายพันเล่ม สืบเปลี่ยงค่าพิมพ์สูงลิบ จึงมีการพิมพ์ไม่กี่ครั้ง โดยมีปริมาณจำกัดแต่เพียงพอทั่วแผ่นดิน สมัยชิงมีได้พิมพ์สารานุกรมสมัยหมิงซึ่งใช้เป็นแหล่งข้อมูลในพระราชนัก สารานุกรมสมัยชิงเองก็มีเนื้อร่องถึงสมัยหมิงเท่านั้น ราชวงศ์ชิงได้จัดทำวรรณกรรมย่อเนื้อเรื่อง (Compendium) ไว้ถึง 6 เล่ม

นอกจากสารานุกรมแล้ว ยังมีวรรณกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสารานุกรมพิมพ์เผยแพร่ออกมากเป็นปริมาณมาก ใน ค.ศ. 1773 นักประชัญญาได้จัดให้รับพระราชทาน จักรพรรดิเฉียนหลุง ให้เป็นผู้นำในการรวบรวมต้นฉบับความรู้วรรณคดี 4 สาขาคือ ตำราคลาสสิก ประวัติศาสตร์ ปรัชญาและอักษรศาสตร์ทั้งหมด 7 ชุด จากหอหนังสือหลวง ล้วนเป็นต้นฉบับที่เคยมีการแต่งและพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว แต่ครั้งนั้นได้คัดลอกใหม่หมด มีผู้คัดลอกถึง 15,000 คน ใช้เวลาเกือบ 20 ปี ระหว่างค.ศ. 1772-1781 กว่าจะคัดลอกและพิมพ์เสร็จ มีทั้งหมด 36,000 เล่ม เป็นผลงานมีหัวข้อ 3,450 เรื่อง ชุดนี้มีส่วนที่เป็นบทวิจารณ์เรื่องต่าง ๆ 10,230 เรื่อง และมีส่วนที่เป็นบัญชีรายชื่อหนังสือ (Catalogue) ประกอบด้วย หนังสือชุดใหญ่ที่มีชื่อว่า Ssu-k'u ch'üan shu

(Four Treasures, หรือ The Complete Library of the Four Treasuries, คลังมหาสมบัติ 4) พิมพ์เผยแพร่เพียง 7 ชุด ประจำตามที่ต่าง ๆ ทั่วแผ่นดิน หนังสือชุดนี้มีลักษณะเป็นหนังสือบรรณานุกรม (Bibliography) รวบรวมวรรณคดี 4 สาขา คัดลอกเต็มตามต้นฉบับไม่มีการเลือกคัดเฉพาะตอนเหมือนอดีต บทวิจารณ์วรรณคดีชุดนี้ล้วนแสดงความคิดเห็นของสำนักวิชาการยังที่ต่อต้านความคิดเห็นของจูสี ปัจจุบันหนังสือล้ำค่าชุดนี้เหลือต้นฉบับเพียง 3 ชุด เท่านั้น หนังสือชุดนี้เป็นผลงานยิ่งใหญ่ที่สุดของจีนจากความวิริยะอุตสาหะและความสามารถสูงสุดของปัญญาชนจีน

ในรัชสมัยจักรพรรดิคังสี จูอี้จุน (Chu I-tsun, ค.ศ. 1629–1709) ได้แต่ง Ching I K'ao (Critical Bibliography of the Classics, บรรณานุกรมเชิงวิจารณ์ตำราคลาสสิก) รัชกาลนี้มีพระบรมราชโองการให้แต่งพจนานุกรมใน ค.ศ. 1716 ต่อมาในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลุง ก็มีการแต่ง General Catalogues (บัญชีรายชื่อหนังสือ, ค.ศ. 1789) 92 เล่ม เป็นรายชื่อหนังสือ 6,734 เล่ม ไม่รวมที่มีอยู่แล้วในห้องสมุด

อาจจะกล่าวได้ว่า จีนยกย่องคุณค่าของความรู้หนังสือและการศึกษาอบรมมาก กิจกรรมวิชาการและอักษรศาสตร์ได้รับความอุปถัมภ์และมีการก่อตั้งเป็นสถาบัน เป็นแหล่งก่อเกิดประวัติศาสตร์ราชวงศ์และสารานุกรมมหาศาลที่ไม่มีประเทศใดจะสร้างสรรค์ได้ปริมาณมากและมีเนื้อเรื่องมหาศาลได้เท่าจีน

3.3 วรรณคดี

วรรณคดีจีนส่วนใหญ่เป็นวรรณคดีทางโลกมากกว่าทางธรรม เพราะสังคมจีนเป็นสังคมทางโลก ราชวงศ์ซึ่งสนับสนุนการอนุรักษ์และสร้างสรรค์วรรณคดีมาก ดังจะเห็นได้จากการที่จักรพรรดิคังสีโปรดให้รวมและวิจารณ์ตำราวรรณคดี มีการเทียบเสียงเทียบคำเขียนเป็นภาษาใหม่ (Transcription) เพื่อให้อ่านเข้าใจชัด และมีการตีพิมพ์เผยแพร่วัฒนธรรมคดีมากใน 100 ปี ที่สำคัญคือ Collections of classical editions (ประชุมวรรณคดีคลาสสิก) จักรพรรดิคังสีโปรดให้ตีพิมพ์เผยแพร่ Complete T'ang Poetry (กวีนิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ของสมัยถัง, ค.ศ. 1707) P'ei Wen Yün Fu (Thesaurus of Literary Phrases, อภิธานถ้อยคำโบราณ, ค.ศ. 1711) ในรัชสมัยจักรพรรดิเฉียนหลุง วิธีวิจารณ์ตำรา (Textual criticism) พัฒนาไปถึงขั้นสมบูรณ์แบบมากและได้ใช้ในการวิจารณ์ตำราคลาสสิกเป็นเบื้องต้น นักวิจารณ์ที่ชื่อคือ หลุหิวนเจา (Lu Wen-ch'ao, ค.ศ. 1717–1795) เนียงเชิง (Ch'iang sheng, ค.ศ. 1721–1799) และตuanหยูไจ (Tuan Yu-ts'ai, ค.ศ. 1735–1815) ในระหว่าง ค.ศ. 1773–1783 มีการพิมพ์วรรณกรรม 138 เรื่อง คัดลอกจากตำราเดิมที่พิมพ์จากระบบเรียงพิมพ์ด้วยแม่พิมพ์ไม้ (Movable wooden type) 800 เล่ม การพิมพ์ใหม่ครั้งนี้ได้เปิดศักราชประเพณีนิยมคดเลือกพิมพ์วรรณคดีที่มีฉันทลักษณ์หลากหลายรวมกัน ที่ชื่อคือ เปาติงโป (Pao T'ing-po, ค.ศ. 1728–1814) ได้พิมพ์ Chih Pu Tzu Chai Ts'ung Shu เป็นหนังสือชุดมี 240 เล่ม

วรรณคดีที่ถูกรวบรวมพิมพ์ขึ้นนั่นล้วนสะท้อนชีวิตชนชั้นสูงและชาวเมืองพ่อค้ามากกว่า ประชาชนทั่วไป ชนชั้นสูงตามมาคนมีฐานะตีและมีเวลาเหลือเพื่อที่จะเสวยสุข มีศุภานาณ์ใหญ่โต มีส่วนสวยงามขนาดใหญ่ สมศิลป์วัตถุโบราณโดยเฉพาะภาพวดและภาพอักษรเขียนด้วยผู้กัน ชนชั้นนี้ถือตนเป็นผู้มีความรู้ความเจริญ เป็นผู้สืบท่อและสร้างสรรค์อารยธรรม เป็นนัก เชี่ยวชาญศิลป์และโบราณวัตถุ และเป็นนักวิจารณ์ มีการสะสมหนังสือและศิลป์วัตถุโบราณล้ำค่า ตามรสนิยมอันสูงหรือที่ถูกฝึกมาจากการศึกษาอบรมตามคติเชื้อ ชนชั้นนี้นิยมเรียนรู้เพื่อสนอง ความอยากรู้มากกว่าจะเรียนรู้เพื่อหวังประโยชน์ นิยมแสวงหาหลักการและคุณค่าของประเพณีที่สืบ ต่อตอกทอดมา การฝรั้งของชนชั้นนี้จึงเข้ามุนุษยศาสตร์มากกว่าเข้ามุนุษยเรียนรู้เพื่อหวังอรรถ ประโยชน์อันใดโดยเฉพาะ ชนชั้นนี้ตื่มถูกความงามของธรรมชาติ ศิลป์และวรรณคดี นิยม อ่านหนังสือและชมการละครบมาก วรรณกรรมหลากหลายล้วนสะท้อนวิธีชีวิตชนชั้นนี้เป็นส่วน ใหญ่และแสดงโครงสร้างการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้สะท้อนวิธีชีวิตจีนแต่อย่างใด จากส่วนใหญ่ของศิลปวิทยาการเป็นจากของท่านผู้รู้ ไม่มีจากแสดงความรู้ความคิดเห็นส่วนตัวของ 'บุคคล หนังสือเริงรมย์'แสดงความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของชนชั้นสูงได้ดียิ่งเสียกว่าผลงานวิชาการของ ชนชั้นสูงโดยตรง วรรณคดีชื่อที่สุดของสมัยซิงคิอ วนนิยาย (Novel) เรื่องสั้นและการละคร ซึ่งล้วนเป็นวรรณคดีที่แวดวงวิชาการไม่ถือว่าเป็นวรรณคดีย่างแท้จริง กวินพันธ์และบทเรียนความ ยังคงดำเนินรอยตาม Jarvis ประเพณี ไม่มีความคิดริเริ่มใด นักประพันธ์ความเรียงที่ชื่อชื่อคือ หยวนเหมiy (Yüan Mei, ค.ศ. 1716–1797) ผู้แต่งเรื่องสั้นเรื่อง Tse-pu-yü (The Master Did Not Tell, นายไม่ได้บอก)

ระหว่างศตวรรษที่ 17 ถึงศตวรรษที่ 20 วนนิยายจีนแสดงความคิดเห็นต่อต้านการตั่วน สรุปความคิดเห็นจากตัวอย่างไม่กี่มากน้อย (Simple generalization) วนนิยายชื่อแห่งยุค คือ Hung-lou-meng (Dream of the Red Chamber, ความฝันของหอแดง) ผู้แต่งคือ ชาวสุยฉิน (Ts'ao Hsün-ch'in, เสียชีวิตเมื่อ ค.ศ. 1763) วนนิยายนี้แสดงแนวทางการเขียน ตาม Jarvis ประเพณีการประพันธ์ องค์ประกอบของเค้าโครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร พัฒนาการของ ตัวละคร และความรู้สึกของผู้แต่งเกี่ยวกับตัวละคร ล้วนผสมกลมกลืนกันเป็นหนึ่ง แสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดตามเหตุผลจนผู้อ่านเกิดความรู้สึกอ่อนไหวตื่มถ่าตามไปด้วย ลีลาการประพันธ์ เช่นนี้นับว่าเป็นความคิดริเริ่มครั้งใหญ่ เพราะเป็นทั้งเรื่องเล่า (Narrative) และเรื่องที่แสดง สัญลักษณ์ถือความหมายถึงอารมณ์ ผู้แต่งอยู่ในฐานะเป็นบุคคลภายนอกมองเข้าไปในจ้าวเรื่องราว แล้วแสดงทัศนะ เป็นการแสดงให้เห็นผู้แต่งก้าวล่วงเข้าไปในวนนิยายโดยตรง โดยแสดงความ รู้สึกนึกคิดต่อเรื่องราว วนนิยายเรื่องนี้แสดงวิถีชีวิตอันรุ่งโรจน์และตกต่ำของตระกูลชนชั้นปัจจุบัน ชนผู้นำในท้องถิ่น และแสดงความรักของหญิงชายคู่หนึ่ง นางเอกมีอารมณ์อ่อนไหวมาก เรื่องรา ถูกถ่ายทอดเคลื่อนแฟ้มไว้ภายในชาياอำนาจอันเล็กบจนทำให้จุดจบโศกนาฏกรรมไม่เข้มข้นเท่าที่ควร

ตัวละครแสดงอารมณ์หลากหลายชัดเจนผิดวิสัยการ “สงวนท่าที” และการ “ข่มอารมณ์” ตามประเพณีคนจีน ความฝันของหอแดง เป็นนวนิยายที่สวยงามประณีตที่สุดของวรรณคดีจีนและถือเป็นวรรณคดีประเภทนวนิยายต้นแบบชั้นครู (Classical Novel) ตามความเห็นของโลกตะวันตก

แต่เมื่อถึงศตวรรษที่ 19 นวนิยายกล้ายเป็นเรื่องต้องห้ามมิให้บุตรหลานอ่าน นวนิยายส่วนใหญ่มีแก่นเรื่อง (Theme) เป็นการวิจารณ์สังคม เช่น การวิจารณ์คติเหี้ยดสตรี (Feminism) ในเรื่อง **Ching-Hua-Yuan** โดยหลี่เฉิน (Li Yu-chen, เสียชีวิตใน ค.ศ. 1830) ทั้งเรื่องเรียกร้องสิทธิหญิงเท่าเทียมบุรุษ เป็นการเรียกร้องก่อนโลกตะวันตก **Ju-lin wai-shih** (Private Reports from the Life of Scholars, รายงานส่วนตัวจากชีวิตของบัณฑิต) โดยอูจิงจือ (Wu Ching-tzu, ค.ศ. 1701–1754) วิจารณ์ถ้อยคำว่าควรจะระเบียบพิธีการเกินไป วิจารณ์ระบบสังคมและการมัดเท้าสตรี แล้วตั้งชื่อเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจซึ่งต่อมา กบฏไถ่ได้นำไปใช้ นวนิยายจีนในศตวรรษที่ 19 พรรณนาวิถีชีวิตสังคมในแง่มุมที่แสนจะใกล้ชิดผู้คนคือ เรื่องการแต่งงาน ชีวิตโสเกณี ชีวิตพ่อค้าผู้สร้างเนื้อสร้างตัว ชีวิตมากลูกมากเมีย และการทุจริต เป็นต้น

ในสมัยชิง นานิยายประเภทหนึ่งมีความเด่นเป็นที่นิยมมากคือ นวนิยายที่ใช้ภาษาพูดเป็นภาษาเชียน (Vernacular novel) และใช้ภาษาถิ่น เพราะสังคมจีนเป็นสังคมของผู้ที่ไม่รู้หนังสือเป็นส่วนใหญ่ มีผู้รู้เป็นกลุ่มเล็กมาก นวนิยายที่ใช้ภาษาพูดและภาษาถิ่นหลากหลายส่วนมีที่มาจากเดิมเป็นเรื่องเล่าตามที่สาธารณะซึ่งเป็นการละเล่นระดับชาวบ้านที่นิยมมาก นวนิยายประเภทนี้เพื่อฟุ้นนิยมกันมาก ทั้งประเภทที่มีที่มาจากการเรื่อง (Fiction) เรื่องอารมณ์สะเทือน (Romantic) ทั้งแก่นเรื่องและรายละเอียดตามความเป็นจริง ส่วนใหญ่ใช้ค้าโครงเรื่อง (Plot) แบบสมัยซ้องและสมัยหยวน นานิยายประเภทนี้ที่ชื่อมากรือ Shui-hu chuan (All Men Are Brothers, มวลมนุษย์คือพี่น้องกัน หรือ Water Margin, ริมแม่น้ำ) ผู้แต่งมีหลายคน แต่ตั้งแต่สมัยหยวนในรูปของนิทานแล้วแต่เป็นนานิยายในปลายสมัยซ้อง เป็นวิกรรมของกลุ่มโจรสลัดเชาเหลียงชาน (Liang-shan) ผู้มีคติพิชิตคนพาลอภิบาลคนดี เนื้อเรื่องถูกรสนิยมประชาชนมาก นานิยายนี้เป็นตัวอย่างวรรณคดีที่มีจุดมุ่งหมายประท้วงสังคม (Literature of Protest) แวดวงปัญญาชนซึ่งจึงได้ยกเป็นตัวอย่างสรรเสริญ อีกเรื่องหนึ่งที่นิยมมากคือ **Record of a Journey to the West** หรือ **Monkey** (ไซอิ้ว หรือจดหมายเหตุการเดินทางสู่ตะวันตก) ผู้แต่งคือ อู่เจิงเอิน (Wu Ch'eng-en, ประมาณ ค.ศ. 1500–1580) เป็นนานิยายผจญภัยโดยโผล่โจนเต็มไปด้วยการแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ตลอดเส้นทางการ Jarvis แสดงบุญของคณะสมณทูตหลวงจีนชวนเจ้ง (Hsüan-tsang) ไปอินเดียที่ถือว่าเป็นสวรรค์แดนตะวันตก (Western paradise) นานิยายมีความสนุกสนานเร้าอารมณ์ครบทุกรสชาติ

สมัยชิงนิยมแต่งเรื่องสั้นมาก ที่นิยมมากคือ ชุมนุมเรื่องสั้นเรื่อง **Tse-pü-yu** (The

Master Did Not Tell) และ Liao-chai chih-ti (Strange story from a Chinese studio, เรื่องแปลจากห้องช่างเชียน) ผู้แต่งคือ ปุซุ่งหลิง (Pu Sung-ling) เป็นชุมนุมเรื่องสั้นที่โดดเด่นมาก เพราะมีเอกลักษณ์คือ ความเรียบง่ายแต่ส่งงานในท่วงทีลีลาการประพันธ์ (Style) ไม่มีการใช้ ลีลาการประพันธ์แบบสมัยใหม่ แต่ปรับปรุงภาษาให้มีความสวยงามตามแบบภาษาสูง ผู้ดีนิยมกันมาก เรื่องแปลจากห้องช่างเชียน เป็นหนนิยายเรื่องสั้นสะท้อนความเชื่อถือพื้นบ้าน มีการแปลเป็น หลายภาษา จึงเป็นหนนิยายลือชื่อก้องโลก ชุมนุมเรื่องสั้นนี้รวมเรื่องประเภทต่าง ๆ ไว้ 431 เรื่อง มีทั้งเรื่องนิทาน เรื่องผี เรื่องอาการพณ์ เรื่องโลกทิพย์ ผู้แต่งใช้ลีลาการประพันธ์แบบฉบับ ขั้นครู และใช้สำนวนโวหารที่มีนัยพำพิงถึง ไม่บอกกล่าวโดยตรง และมักดัดแปลงมาจากข้อความ ที่รู้จักกันดี (Allusion) ผู้อ่านต้องเป็นผู้รู้จะเข้าใจ เรื่องแปลจากห้องช่างเชียน จึงเป็นที่นิยมอ่าน กันมาก

วรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งที่เริ่มนิยมมากคือ วรรณกรรมแปลจากภาษาต่างประเทศ มีทั้งประเภทเป็นตำราวิทยาศาสตร์ ปรัชญาและวรรณคดี เหยินฟู (Yen Fu, ค.ศ. 1853–1921) เป็นผู้เริ่มการแปลตำราวิทยาศาสตร์ ปรัชญาและปัญหาสังคม วรรณกรรมแปลคือปัจจุบัน ตะวันตกได้ทำให้ปัญญานเจนคุณเคยกับวิถีความคิดของโลกตะวันตก อีกท่านหนึ่งที่มีชื่อคือ หลินชู (Lin Shu, ค.ศ. 1852–1924) แปลเรื่องสั้นและหนนิยายตะวันตก.

3.4 การละคร

การละครของจีนเป็นการละครทางโกลมหากรกว่าทางธรรม การละครพัฒนามากจากการ แสดงใส่หน้ากาก (Masques) และการแสดงตกลงของสมัยยัง ในสมัยชิง จักรพรรดิทรงโปรดปราน ละครมาก มีบทละครที่ใช้แสดงนับเป็นพันเรื่อง การแสดงละครแต่ละเรื่องต้องแสดงหลาย สิบองก์ (ตอน) และหลายสิบองก์ใช้ระยะเวลาหลายปีแสดงกว่าจะจบเรื่อง ถึงแม้จะมีการพัฒนาการ ละครรวดเร็วมากในสมัยชิงแต่ทั้งครไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร คนนิยมดูละครมากกว่าอ่านบทละคร เพราะมีทั้งการร้องรำทำเพลง มีบทต่อสู้ดุเดือดสับกับบทตลก บทละครเองก็มีการดำเนินเรื่องไป ในแนวเดียวกัน ยกที่ปัญญานเจนสนใจอ่านและดูละคร อย่างไรก็ตาม ละครเป็นการแสดงที่เชื่อม โลกวรรณกรรมเข้ากับโลกรการแสดง เชื่อมการฟังเข้ากับการอ่านได้อย่างดี ละครเป็นห้องเรียน ขนาดใหญ่สำหรับประชาชนให้เรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของตน เหมือนเป็นการดูละครที่ ทำให้ต้องย้อนดูตัวเอง เพราะละครคือกระจาดทั้งท่อนพฤติกรรมสังคมของคนจีนที่ดีที่สุด และเป็น สืบที่เช้าถึงประชาชนที่ไม่รู้หนังสือตีกันกว่าวรรณคดี บทละครที่ดีที่สุดเป็นของหลีย (Li Yu, เกิดเมื่อ ค.ศ. 1611) ผู้เป็นนักวิจารณ์การละครคนแรกของจีนด้วย ละครจีนนี้เป็นจักรวาลที่บ้านและจักร ภูมิภาคที่บ้านและจักรภูมิโลก

4. ศิลปกรรม

ทรงคุณค่าของคนจีนที่มีต่อการรักษาศิลปกรรมย่อมแสดงถึงการที่คนจีนตระหนักในคุณค่าของอัตลักษณ์ สะท้อนจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ได้เด่นชัด ลักษณะจึงได้กลูกฝังความคิดให้มองย้อนไปสู่ยุคสมัยที่มีความเจริญตามอุดมคติคือ สมัยโบราณ (Classical Age) และให้ยึดถือความเจริญนั้นเป็นต้นแบบชั้นครู ศิลปินได้ยึดถือศิลปกรรมสมัยโบราณเป็นแบบในการสร้างสรรค์ศิลปกรรม ศิลปกรรมนั้น ๆ จึงเป็นเพียงผลผลิตชาห์ใหม่ เป็นการจำลองแบบ (Reproduction) ให้ดีงามเหมือนเดิม ยกนั้กที่ศิลปินจะมีความคิดริเริ่มเทคนิคและออกแบบใหม่ เพราะมักจะถูกดูถูกเหยียดหยามจนเกิดความรู้สึกว่าต่ำต้อยไร้ค่า ผลงานของสมัยคลาสสิกหรือสมัยโบราณถือเป็นผลงานชั้นบรรยายรุ่งใหญ่ เนื่องจากมีปัจจัยบันดาลและอนาคต ผลงานปัจจุบันไม่สามารถจะทัดเทียมได้ ศิลปกรรมทุกแขนงจึงล้วนอยู่ในกรอบ Jarvis ประเพณีเหมือนชนชั้นผู้มีการศึกษาผู้อุปถัมภ์ศิลปกรรม บรรษัทภคที่เก่าครั่วครึ่งล้านปีเป็นอุปสรรคในด้านของมนุษย์ต่อจิตวิญญาณที่จะสร้างสรรค์ริเริ่ม โดยสภาพเช่นนี้ ศิลปจีนย่อมตอกย้ำถึงอิทธิพลของความเก่าแก่โบราณ (Antiquity) จนเหมือนเป็นอัมพาตไม่สามารถจะเคลื่อนไหวพัฒนาได้ ยกเว้นศิลปเครื่องเขียนที่เปลี่ยนไป เช่น พระเป็นการผลิตที่ไม่ได้มีมาแต่โบราณกาล จึงไม่มี Jarvis ประเพณีคร่าครึ่งครอบงำการริเริ่มสร้างสรรค์

ในสมัยซึ่ง ศิลปจีนมีได้หมายมุ่งหน้าออกห่างจากวิถีชีวิตตามโบราณประเพณีและค่านิยมที่ครอบงำไว้อีกแล้ว ลักษณะสำคัญของประเพณีจีนคือ การยกย่องเชิดชูผู้เป็นศิลปินสมัครเล่น (Amateur) และการรังเกียจศิลปินผู้เป็นมืออาชีพ (Professionals) นิยมชมชื่นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมโดยแสดงความมั่นใจและความสามารถโดยธรรมชาติ มีได้ใช้ความวิริยะอุตสาหะเป็นสำคัญ ชนชั้นสูงมักเป็นศิลปินสมัครเล่น ชำนาญในทางศิลป์ทางหนึ่งเสมอ เช่น เป็นจิตรกร ศิลปินผู้เขียนตัวอักษรด้วยพู่กัน (Calligrapher) นักวรรณคดี เป็นต้น ศิลปทุกประเภทจะเปิดเผยนามผู้สร้างสรรค์ ยกเว้น ศิลปประเภทเครื่องปั้นดินเผาและลิ่งทอง

ช่างศิลป์ได้เป็นอาชีพที่นับหน้าถือตัวว่ามีความริเริ่ม ช่างฝีมือได้รับความสนับสนุนให้พัฒนาความชำนาญจนถึงขั้นเปลี่ยนแปลงใหม่หากแต่หมายมุ่งความสมบูรณ์ทางด้านวิชาการผลิต (Technical perfection) เครื่องปั้นเผาต้องเจริญรอยตาม Jarvis ประเพณี แม้จะมีความรู้ในการผลิตที่เก่งมากเพียงใดก็ตาม ดังเช่นเครื่องปั้นเผาแสดงแบบอย่างตาม Jarvis ประเพณีคือ ความเรียบง่าย แม้จะมีวิชาการผลิตที่ยิ่งใหญ่ล้ำเลิศ

ศิลปะจีนในอดีต ใช้สีกงจางรับใช้ในงานสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมจีนที่เป็นแบบจีน ใช้สีความคงทนสีขาว แสดงรสนิยมสูงส่งจนผู้ได้ยัลต้องหันกลับไปสู่ศิลปกรรมเดิมที่มีพัฒนาการดีกว่า ศิลปกรรมใหม่มีแบบอย่างและวิธีการผลิตเป็นงานศิลป์ด้อยกว่า สมัยซึ่งไม่มี Jarvis ประเพณีศิลป์เป็นของตนเอง จึงไม่มีความมั่นใจในพลังวินิจฉัยศิลป์และวรรณคดี ชาวแมนจูปักครอง ทั้งเจ้าและ